

VÄLIS-EESTI

Nr. 9

SEPTEMBER

1938

Mööbel kase-
saare-
tamme-
pähkli-
mahagoni-
puust

**A
S** **A. M. LÜTHER**

Müügikohad:

Tallinnas, Vana Posti 9. Telefon 446-16

Tartus, E. V. Jürgens, Ülikooli 2. Telefon 788

VÄLISEESTLASED!

„PÄEVALEHTE“

LUGEDES OLETE ALATI KODUMAA SÜNDMUS-
TEST TEADLIKUD.

KINDLASTI HUVITAVAD TEIE LAPSI
EESTI LASTE LOOMINGUD! SEL-
LEKS TELLIGE OMA LASTELE KORD
KUUS ILMUV LASTE AJAKIRI

„L A S T E R Õ Õ M“

„PÄEVALEHE“ RAAMATUKAUPLUSTE

KAUDU ON TEIL VÕIMALIK SAADA KÕIKI EESTIKEEL-
SEID RAAMATUID, MAAKAARTE, LINNAPLAANE J. N. E.
KÕIGI EESTIS ILMUVATE AJAK. PEALE TELLIM. VASTUV.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS UHISUS
TALLINN – EESTI PIKK T. 2

Tagasiistutatud taimed.

Väliseestlaste repatrieerimisaktsiooni esimesi tulemusi.

Lisaks juba varem Kaug-Idast ja mujalt suuremal arvul tagasi jõudnuile augusti lõpus saabus kodumaale teine suurem ešelon Brasiiliast riigi toetusel tagasitõudavaid eestlasi. Brasiiliast saabunud ligi sadakond tulijat loomulikult moodustavad vaid murdosa neist, kes, asudes ühes või teises maailmanurgas, ühel või teisel põhjusel pole rahul oma olukorraga ja meeldi pöörduksid kodumaale tagasi. Üks endistest „brasiillastest“ Tallinna saabumisel isegi seletas ajalehtede esindajale, et Brasiiliast kodumaale tahaksid kõik eestlased, kes seal peavad endale käetööga leiba teenima, — niivõrd viletsad on seal töötümmused. Ja paljudki, kes tahavad tagasi, häbenevat ja ei julgevad avaldada oma viletsust ja rasket olukorda.

Kui meie paar aastat tagasi algatasime kitsikusse jäänud väliseestlaste võõrsilt tagasitoomise küsimuse, siis, tuues selleks põhjendusi, kujutlesime taotletavat aktsiooni küll vaid niisugusena, et riik, tarbekorral ulatades kõigile hättajäänule oma abistava käe, organiseerib tagasitoomist eeskätt neist väliseestlaste keskustest, kus „hädalisi väljarännus“ on koos suuremal arvul, kuna aga iga üksikult laiali pillatud kaasmaalase repatrieerimine oleks märksa rohkem tülikas ja seepärast peaks toimuma alles teises järjekorras. Nii ka on sündinud, ja kui nüüd peaks ilmema, et ka Brasiiliasse mahajäänud ja kodumaale tagasi ihkajate suguvendade-

õdede arv on veel küllat suur, siis tuleks leida teid nendegi tagasitoomiseks.

Siinkohal polekski enam mõtet hakata kordama kaalutlusi ja tooma kõiki põhjendusi, miks just iga väliseestlase tagasihankimine on tõesti soovitav ja õnnistulik kodumaale ja rahva tervikule. Lehtede teadetel, mida kinnitavad ka Välis-Eesti Ühingu poolt korraldatud ankeedi andmed, esimeses jõugus kodumaale tagasitõudnud „brasiillastest“ suur enamuse juba ongi suutnud rakendada tööle oma isa-isade pinnal. Seega ei peaks jääma enam minneid kahtlusi selles, et iga „ärakadunud ja jälleleitud“ poeg ja tütar võib olla kodumaale tõesti kasulik. Kui tahame, et meie vastastikustel isamaalsuse-tõendustel ja meie ühtekuuluvustunde tõusul oleks veelgi tõhusamat põhja all, siis ei saa me unustada endi seast ka neid, kes varem kunagi veeresid eemale vahest ainult selle tõttu, et meie ühiskorraldused ja meie ühtekuuluvustunne veel jättis soovida. Meie praegusele ühiskorraldusele, — meie Vabariigi valitsusele eesotsas meie suurte elukogemustega presidendi K. Pätsiga — aga võime selle küsimuse lahendamiseks õigeaegsete sammude astumise puhul avaldada tõsist tänu. Pealegi on selliste korralduste tegemine, olenemata sellest, kas tulemused osutusid suurteks või väikesteks, õilistanud meid endid. Nii omame teadmise, et eesti veri umbrohestub siiski visalt, ja et meie sõnadele järgnevad ka teod.

Ali. T.

Kaamelite karavan.

Eestlase elamused Pärsias II.

Kümme päeva usuhullustust.

**Verised Maharami leinapidustused. — Hassan! Hussein! Ali! Abbas! —
Endapiinamine pühaks otstarbeks. — Veriste usuhullustuste lõpp.**

Martin Sopp.

Vaevalt võib kujutleda midagi jubedamat, fanaatilisemat, kui Pärsias maharami- ehk kümnepäeva-leina-pidustused. Seda vaadeldes peavad olema tugevad närvid, et mitte hulluda, ning tahtmatult küsid endalt: kas pole see kõik unes või kinos? Ajal, mil maad valitsevad säärased kombad, varjatakse neid hoolega võõra silma eest. Tahaks keegi pildistada seda tegevust, tapetaks ta maha, aparaat tehtaks tuhaks. Tähtsam selline juhtum leidis aset umbes 8—9 aasta eest Mešedi linnas, kus Ameerika saadik pildistas üht stseeni pidustustist. Tuhanded inimesed söötsid ta kallale, kiskusid ta nii puruks, et keha oli raske leida. Säärane teguviis aga läks valitsusele kalliks maksma. Ameerika võttis Pärsiast puhast kulda saadiku kaalu raskuse toetuseks kadunu perekonnaliikmeile.

Maharam kordub igal kevadel. Neil päevil jääb valitsus kogu politseiaparatuuriga vaid jõuetuks korrapidajaks, kuna maharami kandjaks on kogu Pärsia mõõtmatus usus oheldamatu hing. Juba päevi varem võib märgata midagi nagu liikumas, pakitsemas. Linnaelanikud, kes pole muhameedlased, lähevad neil päevil mägedesse varjule või barrikadeerivad oma tube, eurooplaste majadesse asetatakse politseiposte, ning üldse keelatakse eurooplasi tänavale ilmumine.

Maharami alguspäeval kella kuueks p. l. koguneb kõikjale tänavale inimesi, kes palja jalu liiguvad ühes suunas. Mehed on riietunud mustisse õhukesest riidest pükstesse ja musta särki, mis tavaliselt selja paljaks jätab, pealagi on aetud habemenoaga paljaks. Käed on rinnal ristil, ning küünarnuki kohale on seotud põlev

Pärsia kirjutiste autor Martin Soppomanaise ja tütrega detsembris 1937.

Tagaplaanil Beyrouthi linna vaade.

latern. Ka naistel on sedra alusriided mustad. Sellise ühetoonilise musta massi liikumist võib näha kogu öö. Lauldakse, kust kuulduv katkendeid, nagu: „Seitse-kümmend kaks kannatajat... vaene Abbas, raiuti su käed! Hussein! Ali!“ Ohked segunevad nutu, joovastusega, aeg-ajalt võib püüda jälle fraase, nagu: vaesed naised! vaesed lapsed! Liikuv mass hommikul põlvitub mošees ja selle ümber, kummardub ajuti ning puudutab otsaesisega maad. Vali nutt muutub ühtlaseks kaebeks, kuna korraga nutab tuhandeid inimesi.

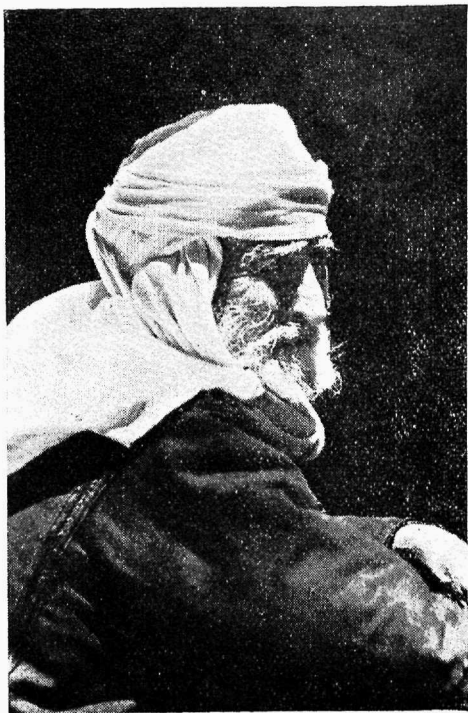
Teisel ja kolmandal päeval kordub sama, kuid hääled muutuvad metsikumaks, võib püüda ähvardusi teiste uskude arvel. Eriti vihased on hüüded muhamediusu sunnasekti kohta, kus temale soovitakse hirksamat hukatust, ši-sektile aga soovitakse eneseohverdust ning vannutakse kätemaksu seitsmekümne kahe hinge eest. „Kuidas julgesite raiuda Abbasi pea kõrves, ning kus on Hussein'i pea? Meie kas sureme, kuid leiname ta!“ Säärased on vahetpidamatud hüüded ning kolmanda päeva õhtuks kogu linn muutub metsikuks mõrgeks, naised ning väikesed lapsed, kes rongkäigust osa ei võta, ronivad majade katustele, kisades kaasa niipalju kui keegi jaksab.

Neljandal, viiendal ning kuuendal päeval kauplused ning riigiasutised suletakse,

kuna keegi ei või millegagi peale leina teha tegemist. Rongkäigus liigutakse grupeerunult, grupp koosneb mõnestsajast inimesest, kes kooris hüüavad: Ali-Hussein! Ali-Hussein! lüües takti mõlema rusikaga vastu rinda, nii et hüüe „Hussein!“ hoopide all muutub tumedaks pöörinaks. Või jälle säärane grupp, kus igamees varutud ketinuudiga, mis koosneb 8—9 kuni 12 tolli pikkusest ühise käepideme külge seotud ketist. Jällegi hüüded „Ali-Hussein!“ — kusjuures „Hussein!“ sumbub kettide kõlinalasse; kettidega lüüakse üle piha endale selga. See grupp liikudes jätab endast vereteet, kuna kett muudab pihapealse ja selja vereklombiks, millelt vahetpidamatult niriseb verd. Mõõdub mustasse riietunud naise, kandes pea kohal savist kausse veega, taamal mõõdub jälle grupp, igal kaenlas lambanahk, täidetud veega, lauldes ise: kannatage, tuleme toome vett!

Rikkamad rongkäigust osa ei võta, nad leinavad kaasa rahaga, valmistades sööke rongkäijatele jne. Neil päevil ei varastata ega tehta kurja teisele, ollakse arvamisel, et siis käsi, mis varastab, kuivab ära.

Seitsmendal ning kaheksandal päeval hääled on muutunud juba kahinaks, rongkäik jaguneb nagu lugematuisse piltidesse. Eeslid kannavad korve, kuhu kuhjatud lapsi 9—13 aastani, neid saadab muinas-

Druusi tüüp.

aja riietuses ja relvastuses sõjaväesalk. Sõdurid peksavad lapsi nuutidega, lapsed karjuvad korvides verises puntras, naised ümberringi pea hullumeelseina uluvad. Teine säärane sõjaväesalk saadab kaheksat kaamelit, kes paarikaupa ühendatud kahe vahepuuga, igal vahepuul lamab inimkuju äraraiutud peaga. Kujud on hästi jäljerele aimatud, raiutud pea asemelt kaela kohalt nagu nirseks verd. Kujusid on neli, igaüks kujutab üht Muhamedi poega. Kolmas sõjaväesalk saadab kaameleid kallite vanavarakoormatega, kus leidub vaipu, kalliskive, kuldehteid, võrusid jne.

Üheksanda päeva hommikul on märgata rahvast mošee suunas liikuvat, nüüd juba igaüks üksikult. Mošees nutetakse pärast lõunani, siis valgutakse grupeerimatult eluhooneisse. Kella neljast kuueni on surmavaikus, pärast kuut tulvub tänav jällegi inimesist, igaühel labidas või kirka seljas. Liigutakse vaikselt, kindla suunata, nagu otsides midagi. Sel ööl puudub iga hääl ja tuluke, liigutakse vaikivalt, otsi-

valt — kui märgatakse mõnd erinevat eset, kivi või puutükikest, puudutatakse seda, koputatakse selle kante labidaga, kirkaga ja liigutakse jälle edasi.

Kümnes päev on eelmisist õudseim. Hommikul ilmutakse tänavale grupeerunult, igal grupil — koosnev tuhandest — on erilised endapiinamisviisid. Ollakse viimse piirini vihale ärritatud teiste usu liikide vastu, ollakse valmis ükskõik mil viisil ohverdama end usu eest, sest surra sel päeval on suurim õnn. Endapiinamises püütakse näidata erilist leidlikkust.

Ühel grupil, liikudes mošee suunas, on rippuvate lukkude sangad ihust läbi aetud, nii et sanga ots ihust väljub, ja seda võib lukku keerata. Sääraseid lukke leidub kuni kiloraskusi.

Teine grupp on endale igasuguseid konkse ihusse ajanud, riputades raskusi konkside külge. Kolmas grupp on nõelu ning raudorasid ihusse taganud.

Neljas grupp liigub suure ahelikuna poolkaares, seotuna valgeist särkidest üksteise külge. Igaühel on käes terariist „gämasan“. Ahelikku jälitavad selja tagant tugevate puukeppidega varustatud kepimehed, kümne inimese kohta üks. Aheliku ees sammub preester, kes lakkaamatult hüüab: „Ali-Hussein! Ali-Hussein!“ ning „Hussein!“ kohal lüüakse endile terariistaga paljaks aetud pealaele. Paljud juba esimeste hoopidega lõhestavad oma pea, ning kukuvad maha. Kepimehed jälgivad ägedamaid lööjaid, pannes kepi gämasani tera ning pea vahele, et sellega päästa üli-innukaid enesepiinajaid surmast. Valged särgid on selleks, et veri hästi välja paistaks; veresadu kestab kella kaheistkümneni, siis osa lahkub omal jõul, osa eraldatakse surnuina. Sel ajal muhamedi usu ši-sekt viib tuhandeid inimesi hauda.

Pärsia reformeerival keisril Riza Šahh Pählevil läks korda suurte raskustega keelata ära pidulikud leinarongkäikud, lubatuks jäi vaid nutta mošees. Sääraseist muinasjutuliselt jubedaist piltidest on jäänud vaid mälestus neile, kes seda näinud.

Maharami-pidustuste põhjustajaks oli järgmine lugu:

Kui Muhamed suri, jäi temast järgi neli poega. Hassan, Hussein, Ali, Abbas — nende emad ja perekonnad moodustasid kokku seitsmekümnekaheliikmelise perekonna, kes prohveti järeltulijaina asendasid Muhamedi. Samal ajal aga tõusis Araabiast mees, kes tahtis Muhamedi kohale asuda — tema nimi oli Omar. Tema teguviis jaotas muhamediusu kahte leeri, Omari pooldajaid hakati nimetama sunniitideks. Muhamedi järeltulijaile truuskäänuid aga ši-iitideks. Omar, toores ning valitsemishimuline, hävitas ši-pooldajaid, ning kavatses hävitada kogu prohveti suguvõsa. Seitsmekümne kahest hingest koosnev perekond, asudes tollal Mekkas, algas teed läbi kõrve Mediinasse, kõrves piirasid Omari pooldajad neid ümber ja pärast vihast võitlust tapeti Muhamedi neli poega, kuna naised ja lapsed võeti vangi.

Kuni siiani maharam peeti selleks, et värskendada rahva kannatust seitsmekümne kahe inimese saatuse pärast ning hoida alal kõrget eneseohverdamise kultust, et olla alati valmis surema oma usulahu eest.

Tänapäevased araablased on sunniidid, pärsialased — ši-iidid, kusjuures araablasi on ka palju kristlasi. Ent pärslane enne sureb kui tunnistab mõnd muud usku. Pärslane loeb kristlast roojaseks. Näiteks kui kristlane karnis juhuslikult puudutab liha, siis lõigatakse sealt suur tükk välja, ning ta peab ostma selle kui roojastatu kalli hinnaga eest. Ent seejuures on tavaline nähe, et samas veeloigus üks peseb pesu, ta kõrval teine sööginõusid, kolmas nägu, neljas oma keha jne. Nende seaduse järgi vesi kannatab kõik. Ent kui kristlane joob muhameedlase biolast — joogiriistast, siis viimane seda enam ei tarvita. Eurooplase raha aga ning mägedes röövitud ka väärivaim ese või hilp kõlbab alati, on alati küllalt väärtuslik omandamiseks.

Vana beduiin.

Iseloomustava pildi sellest annab Afganistani kodusõda, mis puhkes lahti pärast Amanullah tapmist. Meeskodanikud kaitsevad saatkondi ning tähtsamaid hooneid, kuna naiskodanikud viidi lennukitel linnast eemale. Korterites, mis valveta jäid, afganistaanlased tegid nii puhta töö, et kusagile ei jäänud ei hilpu ega paberitükki.

Suuremates linnades siiski säärased juhud on harvemad. Siin valitsus on sunnitud tegema ülejõu pingutusi seaduse ning korra maksmapanemiseks. Seejuures provintses aga ning mägedes võib olla pealtvaatajaks kirjeldamatule tegudele.

Järgmises «Välis-Eestis» Martin Soppi

seiklusi Pärsia sisemaal ja mägedes.

Maaküünd Lääne-Hiinas.

Kakskümmend aastat Kaug-Idas.

Reis ilma rahata. — Kaardimäng aitas. — Teekonnad Aasia südamesse. — Rasked päevad Gobi kõrves autokaravaniga. — Sõda! — Õhurünnakud. — Ümber maailma tagasi kodumaale.

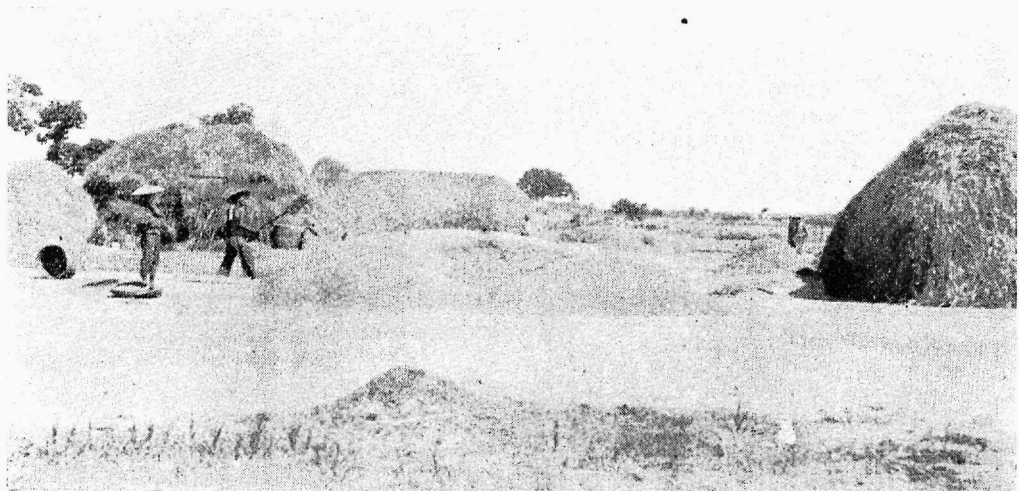
Elmar Kõiv.

Usun, minu Kaug-Ida kogemuste pajatamine võiks pakkuda huvi kogu juhtumusliku kõrval tõendusena eeskätt küll ka selles, et pikkade aastate kestel võõrsil see tegur, mis inimesel elu sees hoiab ja laseb tal tulla kord tagasi kodumaalegi, on ikkagi vaid suur jumal õnn, s. o. juhus. Ja kui ma oma kirjeldusis alamal ei jõuagi tuua kõiki neid juhtumeid ja olukordi, mil eales juhus mind laias maailmas eriliselt on püüdnud kimbutada, või ka seda, millal ta mulle on näidanud abistavat heldust, siis olgu see seletatav peamiselt sellega, et kõike paberile panna ei suuda ka vilunuim kirjamees. Peajoontes ja kokkuvõtlikult aga maldan oma Kaug-Idasse sattumisest ja järgnenud kogemustist siin jutustada järgmist.

Lahkusin Eestist üsna noorena juba 1915. a. sügisel, kusjuures mind tagant kihutas vahest mitte niivõrd nooruslik kerge-meelsus kui too seletamatu kihk „kaugete randade“ ja võõraste maade ning inimestega tutvumiseks, mis mind vaevas juba karjasepõlves. Maailmasõda pealegi oli meiegi kodumaal inimesed pannud liikvele ning

sõjaõhkkond soodustas minugi sattumist — esialgselt küll vaid Venemaa pealinna Peterburisse. Juba siis aga kandsin eneses unistust kord Ameerikas maabumiseks, ja kui ma tegelikkuses sinna jõudsin alles k. a. kevadel, olles tagasisõidul kodumaale, siis jällegi vaid seepärast, et vahepeal oli mind võlunud ja köitnud suur Aasia manner.

Peterburis algul töötasin arvemasinate-tehases pool aastat, misjärele siirdusin tööle Ericsoni telefonivabrikusse, kogudes raha, et astuda automehaanikute-kooli. Nõudlus vilunud automehaanikute järele oli siis suur ja ma lootsin, et seda ala õppides hõlpsamini pääsen läbi kogu maailma. Olin lapsepõlve veetnud vaba linnuna vabas looduses, ja autojuhamet näis mulle elutegevusena, mis sellele kõige ligilähedasem. Aasta hiljem lõpetasin kooli, aga õpitud alal kohe tegutsema ma veel ei pääsenud, — tuli oodata mõni kuu, kuni sain 18-aastaseks, millal alles mulle autojuhiluba kätte anti. Oma esimese koha autojuhina sain Pihkvasse, ülevenemaalisse linnadelitu, millel seal oli sõjaväehaiglaid ja sõjapõgenike

Hiina talupojad viljatuulamilisel.
Kõik töö sünnib käitsi.

toitluspunkte. Teenisin linnadeliidus kuni 1918. a. alguseni, millal sakslased okupeerisid Pihkva. Veel selgesti mäletan taganemispäevi koos Vene vägedega Pihkvast, keset käredate vene talve. Taganesime autodel Novgorodi. Sügavas lumes võttis paarisajaverstaline retk aega seitse ööd-päeva. Novgorodi jõudnud, andsin auto käest, sain vastu pätsi leiba, mõne heeringa, karbi konserve ja pileti Moskvasse, kus meid lubati demobiliseerida.

Enne Pihkvast lahkumist olin oma poisikeseaastate kergeusklikkuses ühele osavama suuvärgiga kaasteenijale, pealegi lapsepõlvetuttavale, parajasti laenanud kogu oma raha, nii et teekonda Moskvasse algasin ilma kopikata. Liiklemine Vene raudteedel oli siis juba äärmiselt korratu, rongid ja raudteejaamad olid tulvil põgenikke, teekond Novgorodist Moskvasse nõudis päratu aja, ja päralt jõudes oli mul toidutagavaradest järel vaid peotäis riisi.

Demobiliseerimise järele Moskvas küpses mul nõu sõita raudteel Vladivostokki ja katsuda sealt mõnel laeval pääseda Ameerikasse. Raudteepileti Moskvast sain vägedejuhatuselt ainult kuni Irkutskini, mitte aga Vladivostokki, kuhu olin soovinud. Jõudsin Irkutskisse — ehkki küll mu mahajääjaist kaaslasist Moskvas nii mõnigi oli naernud,

et kuhu ma, 18-aastane poisike, ikka jõuan, — suren nälga.

Irkutskisse jäin kogu 1918. a. suveks, töötades linna läheduses asuvate Lena kulla-kaevanduste autojuhina. Kogunud pisut raha, suundusin sügisel jälle edasi, kuid jõudsin ainult Aleksejevskini, mis asub Amuuri jõe haru Seja kaldal. Kaugemale ma ei pääsenud, sest selles piirkonnas valged ja punased Siberi kodusõjas siis löid oma ägedamaid lahinguid. Lõpuks tulid jaapanlased ja vallutasid Aleksejevski. Takerdunud selles linnas, sattusin jälle oma kergeusklikkuse ohvriks. — Segastel aegadel oli ju ka minust vanemal tihti raske vahet teha, kes kaasinimestest on aus ja kes mitte, ja seejärele, kui ühel päeval olin kogu oma rahatagavara annud ühele Vene ohvitserile ümbervahetamiseks uue käibelelastava vääringu vastu, see ohvitser kadus mu silmapiirilt ja vahetab mu raha tänapäevani.

Aga varsti juhtus, et — olgugi harjumata kaardimängijana — ühel õhtul alistusin tuttavate meelitustele, panin mängu oma viimsed kümme rubla ja — võitsin 800 rubla. Võidetud rahaga ostsin kullakangi, mille raskus oli 24 solotnikku, murdsin kangi pooleks, õmblesin pooled enda kuue kaenia alla voodri vahele ja sõitsin Vladivostokki.

Jõudnud teega Vaikse ookeani rannikule,

Käesoleva kirjutise autor, kelle tehtud on ka kõik kirjutuse juures toodud ülevõtted.

ma siiski kohe Ameerikasse ei purjetanud. Jäin paigale, võtsin kulla kuuest ja müüsin selle ühele jaapani juveliirile. Saadud rahast suurema osa pidin kulutama lihtsalt äraelamiseks, sest teenistust autojuhina ja ka muil aladel oli Vladivostokis väga raske saada. Hiljem siiski leidsin teenistuse ja jäin Vladivostokki umbes aastaks, kuni 1919. a. jõuludeni, millal siirdusin Mandžuuriasse, Harbiini.

Harbiinis algul olin teenistuses ameerika autoäri Dodge'i esinduses, kuid 1921. a. kevadel saadeti mind sama firma Tientsini esinduse peakorteri juurde. Tientsinis avanes mul ka võimalus esmakordselt sooritada pikemat retk Aasia mandri sisemusse ja kustutada seega oma alalist rändamisiha. Nimelt tuli sama aasta sügisel meie firma esindusse Tientsinis keegi tundmata ostja, kes valis endale auto ja küsis seejuures minult, kust leiaks ta autojuhti reisiks Välis-Mongooliasse, Urga linna, mis asub Tientsinist ligi 1500 kilomeetri kauguses. Olin alati tahtnud sooritada sellist pikemat autoretket, ütlesin, et sõidaksin kaasa ise, ja siis varsti ilmses, et uus autoomanik, kes oli kaupmees, oli ka eestlane. Kuna kaubandus Mongooliaga ja üldse Aasia mandri siseosadega tavaliselt toimub kaamelikaravamide abil, siis mu tulevane peremees ja kaaslane pakkis autosse ainult oma kaubaproovid.

Urgas ja selle ümbruses müüsi siidi ja ostsi vastu karusnahku. Töötasin selle mehe Lestorfiga kuni 1922. a. suveni, millal ostsin temalt ta auto. Aga sama aasta sügisel saatus tahtis, et mu auto ülesõidul parvega üle Iro jõe Öhtu-Mongoolias uppus.

Jõgi oli vihmasadudes järsku paisunud, kiire vool tulvas parve ja pühkis temalt inimesed. Kes sai, haaras vette hüpates parvelt päästerõngaks veel lauatiiki või tühja kasti ja, kui minagi olin valmis sukelduma, märkasin järsku, et mu autotiival seisis veelgi üks appihüüdev venelanna. Teda tuli päästa. Haarasin ta käsivarrest ja hüppasin vette. Asjata pingutasin jõudu, et kaldale ujuda, sest vool oli tugev ja viis mu edasi. Lootsin maabuda võivat kuski jõekäänul. Ujusin nõnda mitmed kilomeetrid, vene daam minu küljes. Lõpuks tuli silmapiirile väike saareke kesk jõge ja, kuna see juhtis jõevoolu harudesse, oli vool harudes veelgi tugevam ning paiskas meid kaldale.

Istudes oma kaaslanaga kaldal külmas septembriöös, tundsin, et hambad hakkavad peksma sepahaamritena ja ihu lõdises. Kalda ääres looklevale teele aga ilmus suur mongoollaste killavoor; meid nähes mehed tegid lõkktule ja jäid laagrisse. Kui parajasti soojendasime end tule juures, tuli üks mongolitest ratsutades ja seletas ärevuses, et üks uppumishädalisi on veelgi jõel. Jook-

Kohtamine
Sven Hediniga
Gobi kõrves,
Auri ja Hami
vahel.

Ühe ristiga märke-
ritud Sven Hedin,
kahe ristiga—eest-
lane A. Tamberg.

sin siis, nii kiiresti kui jalad kandsid, mongoli juhatause järele, ja kohal, kus oli olnud parv, nägingi Lestorfi, kes minuga oli sõitnud kaasas, keset jõge veepinnal. Suurte pingutustega õnnestus meil parve teraskõit, mille küljes olid parvepostid ja milledele oli takerdunud Lestorf, tõmmata kaldale lähemale. Visates mehele nõõri, tõmbasime ta kaldale ja kuna ta juba kolm tundi oli olnud vees, langes ta kohe kokku.

Mongolid viisid meid mõni kilomeeter eemal asuvasse killavooride puhkejaama ja, puhanud seal paar päeva, hakkasin selgitama, kas kõik üheksa inimest, kes õnnestuse hetkel olid parvel, on pääsnud. Kadunuks jäid kaks inimest ja muidugi ka auto ning tema keres kümmetuhat hõbedollarit pakkides.

Leidsin siiski auto asukoha jões. Nelja päeva pärast vesi jões alanes ning asusin autot päästma. Kinnitasin auto tagumise telje külge teraskonksu ja auto jõest väljavedamiseks rakendasin tööle 15 hobust ja 10 härga, aga nende jõud osutus küljelipöördunud veoki paigast liigutamiseks liig väheseks. Siis ehitasin kaldale pöördvõlli, mille abil kümme inimest auto siiski kaldale tirisid.

Kohendanud auto, suundusin tagasi Urgasse, kuid juba teel haigestusin tüüfusse. Raskes seisukorras toimetati mind Urgasse. Visa paranemise järele asusin ametisse ühe inglise firma juurde, kes kauples mongoolia lammastega. 1925. aastal

soetasin endale uue auto ja leidsin teenistust ühes ekspeditsioonis, mis toimus maapinnaaurimisi Mongoolia steppides. Järgmisel aastal tuli mulle kodumaalt järele ka mu vend, ja siis, 1927. aastal, siirdusin tagasi Tientsini. Asutasin seal autoparandustöökoja, mis aga lõppes fiaskoga, sest olin valinud endale halvad „kompanjonid“, sakslased, kes varsti meelitasid töökoja mu käest.

1928. a. kevadel sooritasin uue pikema kuuekuulise matka Aasia südamesse, kuna üks inglise daam, keegi 62-aastane miss French, seiklusjanune ja lõbus inimhing, Tientsinis palkas mu endale autojuhiks tema huvireisil, mis algas Hailarist, ning lähimate peatustega siirdusime edasi Urgasse; sealt pöördusime põhja poole, jõudes Krasnõisse, Jenissei jõe kaldale. Matk ise oli mitmeti juhtumisrikas, aga kuna kõikide mu kahekümne aasta kestel saadud Kaug-Ida kogemuste korruga kirjeldamine viiks liiga pikale, piiran ka selle matka kirjeldamise praegu vaid mõnesõnaliseks. Krasnõist me edasi Siberisse ei saanud, kuna kohalikel võimudel tekkis kahtlusi miss French'i sõidu poliitiliste otstarvete suhtes ja, võimudega pikemalt vaidlemata, suundusime tagasi Urgasse, sealt Kalganisse ja siis Tientsini.

Lahkunud miss French'i teenistusest, kolisin Tientsinist elama Urgasse, kuhu jäin kuni 1930. aastani. Järgmise aasta algul tulid Eestisse, kus viibisin kuni augusti-

Üks reisivahejuhtumeid Kansu provintsis.
Sild varises kokku veoauto all.

kuuni. Sõitsin laevaga Tientsini tagasi ja valisin elukohaks Mukdeni, mille jaapanlased olid vallutanud mõni päev varem. Töötasin seal autobusejuhina.

1933. a. lõpul astusin ühe ameerika firma teenistusse, kelle erialaks on ühendriikide tohutute vorstitööstuste varustamine Turkestani lambasoolikatega, mis vorstivalmistamisel on sobivaimaid. Lambasoolikad tuuakse Turkestani Hiina sadamatesse autodel, ja mind määrati nimelt ühe niisuguse viiest autost koosneva autokaravani meeskonnajuhiks, koos teise eestlase Artur Tambergiga. See retk mööda Sise-Aasiat oli mul pikemaid, väljusime Tientsinist ja sõitsime läbi kogu Sise-Mongoolia ja Gobi kõrbe kuni Hiina-Turkestani, Hami linnani, kattes 42 päevaga üle 2000 kilomeetri. Tee oli pikk ja vaevaline, korra kannatasime kõrves kaks päeva järjest veejanu, ning tuli ületada liivadüüne, kus liiv oli niivõrd tuhkkjas, et pääsis edasi vaid üks kilomeeter viieteistkümnepäevase tööga. Meie vintsutusi kõrves lõpuks kroonis juhtum, kus meie reisu-eesmärgile liginemisel meid Hami linna ligidalt piirasid sisse Turkestani bandiidid-muhameedlased, kes võtsid meilt relvad ja fotoaparaadid ja sundisid meid sõitma Kuschui'sse, Hiina-Turkestani ja Kansu provintsi piiri ligidusse. Seal provintsiväed said kuidagi teada meie sundvangistusest,

kindral Mapupangi ülemjuhatusel nad tulid ja piirasid meie karavani koos röövlitega sisse ja meid kõiki viidi Liangchow'sse, linna, kus meid kohe vabaks lasti. Sama aga ei sündinud meie autodega — alles pikade kauplemiste järele, Ameerika konsuli kaasabil, saime nad kätte kuu aega hiljem. Siis aga olid lõpukorral ka meie toidu- ja varustustagavarad, suutsime oma viie autoga sõita edasi vaid Sian-fu'sse, Šensi provintsi pealinna.

Koos Tambergiga pidasime siis uue nõu ja otsustasime autod jätta Sian-fu'sse, ise aga sõitsime raudteel tagasi Tientsini, et ameerika firma peakontoris kõigest juhtunust aru anda ja uusi tagavarasid nõulada. Lõpuks juba ilma suuremate äpardusteta jõudsime jälle Ansi'sse, kuhu lambasooled meile kaamelikaravanides kohale olid toodud; ja kuna sooli oli palju, tuli meil neid autodega toomas käia kolm korda. Kogu meie „soolteoperatsioon“ lõppes 1935. a. kevadel, olles kestnud 20 kuud, mis olid täis igasuguseid kirjeldamatuid seike ja ootamatusi.

Kuna mul oli keegi hea tuttav lätlane direktoriks Kalganis ühes suuremas ameerika rahadega töötavas suuräris, milline äri varustas mongoollasi kõikide Hiinas saada-vate kaupadega (alates siidist ja mongoollaste saabastest kuni autodeni), siis kirju-

Transport Hiinas.

Nii liigutakse
sadasid kilomeet-
reid.

tasin temale ja ta kutsus mu oma firma teenistusse. Sinna jäin tegevusse tegelikult kunj oma lahkumiseni Hiinast k. a. kevadel. Lahkumisel ettevõtte direktor Šanghais andis mulle kaasa pikema mälestus- ja soovituskirja, mis kõlab tõlkes järgmiselt: „Seega tõendame, et hr. Elmar Kõiv on olnud meie teenistuses 14. juunist 1935. a. kuni 12. veebruarini 1938. a. Hr. Kõiv algas teenistust meie osakonnas Kalganis autojuhina, kes tunneb Mongoolia olusid ja kombeid. 1935. a. oktoobris asutasime Kalganis autoäri, kuhu palkasime hr. Kõivi peamehaanikuna. 1. jaanuaril 1937. aastal ülendasime hr. Kõivi selle ettevõtte juhiks, kusjuures ta hakkas täies ulatuses hooldama kõiki ettevõtte harusid: autode ja veoautode müüki, suurt moodsat parandustöökoda ja hästivarustatud autojuhtide ja -mehaanikute kooli. Hr. Kõiv jäi oma kohale kunj selle ettevõtte likvideerimiseni 1937. a. novembris, misjärele ta oli tegevuses meie peakontori juures ettevõtte toimingute lõpetamisega.

„Meie kogemustes hr. Kõiv on kõigiti aus mees, suurepärase asjatundja oma alal, ja seejuures väga usaldusväärne, tulemustegev ja selgelt mõtleja ärimees. Võime veel lisada, et äsjasel muust maailmast täielikult äralõigatud Kalgani linna piiramisel ja pommitamisel hr. Kõiv oli nende väheste välismaalaste hulgas, kes jäid kohale. Suu-

rest isiklikust hädaohust hoolimata hr. Kõiv ei lahkunud oma kohalt, vaid jätkas töötamist võimaluste piirides ning toimis üldiselt nõnda, et jäid tulemata suured kahjud meie ettevõttele.

„Hiinas praegu valitsevate olude sunnil otsustasime meie ettevõtte osakonna Kalganis likvideerida, mistõttu tuli vabastada teenistusest ka hr. Kõiv. Rõhutame aga seejuures, et tegime seda mitte sellepärast, nagu polnuks me härra Kõiv'iga või tema tööga mitte rahul. Oleme kindlad, et härra Kõiv osutub väga kasulikuks igapähele, kes tema teadmisi võiks tarvitada, mispärast soovime hr. Kõiv'ile head kordaminekut igas tema tulevases ettevõttes.“

Jaapanlaste edasitung Mandžukuost lõunasse l. a. sügisel tõi ka minule mitmeid tõesti suuri pahandusi, mille tõttu minus lõpuks küpses otsus Kaug-Idale hoopis selg pöörata ja kodumaale tagasi tulla. Juba enne jaapanlaste jõudmist Kalgani lähedusse levis linnas närvlikkus, mis varsti halvas kogu tavalist elutegevust. Eriti kahju oli mul enda asutatud suurest ja ainulaadsest autokoolist meie ettevõtte juures, milles õpilaste arv oli vahetumalt suur ja kust olin saanud lasta tegevusse juba esimese lennu õppinud automehaanikuid. Kui sõda ligines, oli koolis ka järgmine lend parajasti oma õpinguid lõpetamas, ja hiina võimud palusid mind kursust, mida juba

Selliseid on
paljudes väike-
linnades.

kavatsesin lõpetada kiirendatud korras, siiski jätkata.

Aga jaapanlased olid Kalgani juba kolmest küljest sisse piiranud. Linna, milles elanikke harilikult on 200.000, oli inimesi jäänud paigale vaid umbes pooled, — teised põgenesid, jättes enda majad ja varandused saatuse hoolde.

Minu firma juhatuselt šanghaist, kes mõistetavalt ei tahtnud endale võtta mingit otsustamise vastutust, mulle Kalganisse edasijäämiseks ega ka põgenemiseks mingit käsklust ei tulnud. Otsustasin siiski jääda paigale, kuigi kõik eurooplased juba olid linnast lahkunud. Jaapanlaste õhurünnakud linnale olid juba saamas igapäevaseks ajaks ja, et pakkuda kaitset eeskätt meie firma teenijatele, lasksin firma õuele ehitada maa-aluse tunneli, millisesse varjendisse mahtus kuni 100 inimest. Mäletan, meie firma raamatupidaja koos abikaasaga varem õhurünnakute ajal oli käinud paos ühes teises Kalgani suuremas varjendis, aga sellele — ning otse keskele — ühel „heal“ päeval tuli pomm ja mattis 48 inimest kivide ja liiva alla. Sellest kuulnud, tõttasin autos kohale ja tõin raamatupidaja ühes ta naisega, kes saatuslikul hetkel juhtusid asuma varjendi serval ja jäid terveks, meie varjendisse.

Pärast linna vallutamist jaapanlaste poolt otsustasin igaks juhuks astuda diplomaatliku sammu ning kohe järgmisel päeval läk-

sin võitjate väejuhatuse jutule, tänades, et oldi austatud ameerika lippu ja meie firma jäetud puutumata. Mitmeks ajaks pärast vallutamist Kalgan jäi muust maailmast täiesti eraldatuks. Ja siis nägingi juhtumeid, kus jaapani sõdurid, ajades tänavail taga hiinlannasid, jooksid neile, kes põgenesid meie firma õue, järele kuni õueväravani, kuid meie maa-alale nad ei tulnud. Kolm nädalat pärast linna vallutamist seati jalule raudteeühendus Kalgani ja Tientsini vahel. Siis meie nahaosakonna juht pääses edasi Tientsini, telegrafeeris olukorrast peakorterile šanghaisse ja sai vastuse, et Kalgani osakond tuleb likvideerida kahe nädala jooksul. Tegelikult aga kulus mul likvideerimiseks poolteist kuud, segastes oludes polnud üldse võimalik kõiki firma varandusi Kalganis maha müüa, ja selle, mis jäi müümata, tõin kaasa šanghaisse.

Olles vabanenud ameerika firma teenitusest, hakkasin ette valmistama oma kodumaale tulekut. Otsustasin vaigistada enda lapseest püsinud rändamiskirge veelgi hästi põhjalikult ja sooritada kodumaale tagasitulek omamoodi ümbermaailmareisuna. Siirdusin šanghaist eeskätt Jaapanisse, mille sadamad — Nagasaki, Kobe, Nora, Kioto, Tokio, Jokohama — läbistasin kümne päevaga, peatudes igas päeva-paar. Sõjapingelisest Jaapanist lahkusin Jokohamas laeval, suundudes Honolulusse, kus viibisin 9 päeva. Honolulust tulin San Francis-

**Šanghai tänav
pärast järjekor-
ralist pommita-
tamist.**

**Tänav on üle kül-
vatud purustatud
lappadega.**

cosse, seal ostsin endale auto ja sõitsin P.-Ameerika mandri põiki läbi, peatudes kohtades, mis mind eriti huvitasid. Esimese peatuse tegin Yosemite pargis, siis Kalifornias San Fernando orus, eestlaste Jansonite apelsinikasvatuses, kus ülimalt lahke pere-rahva hoolitsusel veetsin kolm unustamatut nädalat. Seejärel tegin pikemaid peatusi maailma suurima jõujaama Boulder Dam'i ehitusel Nevadas, siis kuulsas Grand Canon'is Kolorado osariigis, ning lõppeks, üle Detroiti ja käies ka Niagara kosel, jõudsin New Yorki.

New Yorgis olin kaks nädalat, kust 16. juunil s. a. lahkusin laeval Euroopasse. Maandusin Cherbourg'is, tegin pikemad peatused veel ka Pariisis ja Berliinis, ning jõudsin kodumaale meie lühikese, kuid võr-
ratu suve kaunis keskpaigas.

Mu paarikümne aasta elujuhtumused Kaug-Idas loomulikult annavad endast jutustada märksa pikemalt, kui tegin seda praegu. Nii mõndagi selles ei saagi hästi väljendada sõnades, ja kuna mu armsaim ajaviide ja elu kõrvalhuvi on päevapildistamine, tõiin endaga kaasa tuhandeid ülesvõtteid ning lihtsat ja värvilist kinolinti oma rändudel, mille abil mulle eneselegi meenub nii mõnigi minevikuhetk üpris selgemalt.

Aga kokkuvõttes tahan küll veel ütelda, et minu muljetes praegu suur heitlus suurel Aasia mandril küll ei suuda lämmatada seda hoogsat uuestisündi, mida elab läbi kauamaganud hiiglane — Hiina. Hiinlaste tohutud edusammud igal alal viimaste aastate kestel olidki nähtavasti need, mis põhjustasid jaapanlaste pealetuleku nüüd, millel veel poleks hilja. Ent näib ka, et jaapanlased siiski tulid hilja ja nende vallutuskava lõpeb samaselt, nagu ta lõppes Napoleonil 1812. a. Moskvas. Kaug-Idas on üldiselt teada tõik, et Jaapani militaristid endi plaanides Hiina vallutamiseks, mida nad septsesid juba 20—30 aastat, arvestasid küll kõike, kuid ei pööranud mingit tähelepanu Hiina masside jaapanivastasele meeleolule ja see, ürgselt kestav ja kustumatu, kord paratamatult õnestabki kõik jaapanlaste võidud. Hiinlased tõesti vihkavad jaapanlasi. Isegi need varandusega kihid Hiinas, kes vaenutegevuse algul vahest arvasidki, et valitsegu Hiinas kes tahes, nendele ikkagi jäävad kätte nende varandused, nüüd, jaapanlaste tooruse tõttu tunnustuvad vaid Hiinat. Olen veendunud, et kõigile raskustele ja viletsustele vaatamata hiina rahvas raputab end lahti Jaapani imperialismist ja jääb õitsemise õnnelik, uus ja vaba Hiina.

Kuidas elavad eestlased piiri taga.

Külaskäigul Aluksne eestlaste juurde.

Läbi pimedada sügisöö liikus rong Läti territooriumilt Eesti piirile ning siis jälle Lätimaale: Läti Valga — Koiküla—Ape ja lõpuks Aluksne. Ei olnud märgatagi riigipiiride vahetusi öösel, ainult tagasisõidul — päeval — võis vaheldumisi silmata eesti ja läti raudteeametnikke ning silma torkas Eesti raudteejaamade ja ümbruskonna kodukaunistus. Kuskil metsavahel paistis ka kõrge post tähtede-ga E. V.

Aluksne jaamas toimus südamlük tervitas Ühingu Valga osakonna sekretäri Eduard Tiro ja Aluksne eesti koguduse esimehe August Kokamäe poolt. Viimane oli vastas Valga õpetajal Kuurme'l, kes tuli pidama surnuaiajutlust Aluksne eestlastele. Tugev käepigistus, mõned südamlükud sõnad ja siis siirdusime öökorterisse.

Järgmisel hommikul ruttasid Aluksne eestlased linnast eemal asuvale looduslikult imekaunile surnuaiale, Aluksne järve poolsaarele. Tuldi jalgsi, jalgratastel ja hobustega, et vabas looduses kuulata eestikeelset jumalasõna. Hobused seoti lasipuude külge ning käidi küllastamas omaste haudasid. Taevast piserdas peent vihma, kuid peagi selgines ilm ja paistis päike. Juba koguneti üksikute gruppidega kabeli ümber põliste puude alla. Ilmus noor õpetaja Kuurmäe, saadetuna Aluksne õpetajast Feldmann'ist. Jutuvad in vaikis, algas jumalateenistus.

Improviseeritud kantlile asus Valga abiõpetaja Kuurme, kes pidas täna oma proovijutluse Aluksne eesti kogudusele. Võimsalt kõlas jumalasõna surnuaia vaikuses selle sümpaatse noore õpetaja suust, kes oma lihtsa, kuid südamliku jutlusega haaras kõikide kuulajate tähelepanu. Kõlasid vaimulikud laulud, saadetuna Aluksne Eesti Haridusseltsi

puhkpilliorkestrilt noore Oskar Kollisti juhatusel. Siis asus kantlile õp. J. Feldmann, kelle algatusel mälestati surma läbi lahkunuid ja kes avaldas koguduse teadaandeid ja rahusoove. Alles keskpäeval lõppes jumalateenistus alandliku meieisa-palve ja õnnistamisega. Veel kaua seisis Aluksne rahvas gruppidega surnuaial, sest oldi ju kokku tulnud kilomeetrite tagant ja kõigil oli jutustada uudiseid ning arutada põllumajanduslikke küsimusi. Ilm oli vahepeal läinud õige soojaks ja nooremad otsisid karastust Aluksne järves supeldes.

Õhtul oli Aluksne Eesti Haridusselts korraldanud peo Beija valla kaitseleidu peosaalis, mis asus Aluksnest 13 km Võru poole. Aluksnest sõitsid pidulised lahtise veoautoga kohale, kohates teel teisi pidulisi. Oli haruldaselt soe ja vaikne õhtu. Tee viis läbi eesti külade, kus eestlaste talud ning maad enamasti asuvad koos gruppidega. Mõnedes taludes oli isegi elekter omakonstrueeritud õhturbiini ja dünamo abil. Kõikjal oli rukkilõikus lõppenud ning siin ja seal tõstsid rukkihakid poolpimedas oma pead vastu taevafooni. Ilus oli Aluksne ümbrus, mägine ja järvederikas. Aluksne endises mõisas kõrgel järvekaldal näidati kivihoonet, milles enamlaste ajal oli asunud eesti kommunistide peakorter. Tollal kandis maja suurt pappisilti sõnadega: „Eestimaa kommunistide peastaap“. Edasi sõites paistis tee ääres madala aiaga piiratud koht: seal puhkasid Läti vabadussõjas langenud soomlased.

Juba pimenes, kui jõudsime pidumajani, mis asus maantee kõrval, ilusas männimetsas. Kuigi peo alguses oli veel aega, liikus pidusaalis ja maja ümbruses õige rohkesti rahvast.

Noored sobitasid tutvust, kuna vanemad inimesed vestlesid omavahel ja arutasid päevasündmusi einelauas. Eesriide taga laval käis aga kibe töö: õpiti näitemängu, sisustati lava ja eriti palju tegemist oli juhuslikult kohal viibival Riia Eesti Haridus- ja Abiandmisseltsi grimeerijal. Pidusaal oli kaunistatud Läti rahvusvärviliste lintidega ja lava kohal seinal rippus Läti Vabariigi valitsusliikmete üldpilt.

Rahvas oli saalis võtnud istet, kõlas kell ja kerkis läti muinsusmotiividel maalitud eesriie — algas pidu. Laulis Aluksne Eesti Haridusseltsi segakoor Karl Veber'i juhatusel, kandes ette rea eesti rahvalaule. Hääled olid puhtad ja isegi raskemad laulud kõlasid võimsalt. Suure aplausi osaliseks sai koorijuht K. Veber, kelle õlgadel lasub küllaltki raske töö: olla koolijuhataja, koorijuhataja, seltsi juhatusliige ja tegutseda näitlejana.

Varsti järgnes ühevaatuslik naljamäng „Koduhani“ pr. Irmgard Tiro juhatusel ja kaastegevusel. Teistes osades mängisid Ed. Tiro, Karl Veber, prl. Metum, Valter Pihl, pr. Alma Mürk ja suflöörina N. Tsetser. Algas tants, mis kestis kella 4-ni hommikul. Peol viibis Aluksne E. H. S-i juhatus terves koosseisus.

*

Järgmisel päeval tutvusime Aluksne linnaga. Eestlasi elab linnas rohkesti ja ka eestlastest kinnisvaromanikke leidub Aluksnes. Eestipäraseid nimed majadel on küll lätistatud, s. t igal nimel on otsa pandud s täht, kuid vaatamata sellele saab ikkagi aru, et majaomanik on eestlane. Aluksnes on ka rohkesti eestlasi, kes tegutsevad ärialal, omades toiduainetekauplusi ja muid ärisid. Seltsi juhatusliige Vint omab südalinnas isegi suuräri. Ameti poolest on

Aluksne eestlased enamuses oskustöölised. Viibisime ka külalislahke Mürk'i perekonnas. Karl Mürk, kes kaua aastaid on viibinud Ameerikas ning seal kuulus oli maadlejana, omab Aluksnes kaks maja ja moodsa lukusepatöökoja.

Kurvastusega peab nentima, et paljud eestlased abielludes lätlastega hoiduvad eemale eesti seltskonnast. Nende lapsed on saanud läti hariduse ja kõnelevad vähe eesti keelt. Siin oleks hädasti vaja noort energilist kirikuõpetajat, kes ka seltskondlikul alal tegutseks.

*

Järgmisel hommikul alustasime teekonda maale, 4 km linnast eemal asuvasse seltsi esimehe Joh. Tiro talusse. Peremees ise oli parajasti põllul tööl, viimaseid rukkiahakke kokku tõstmas. Juba rattas ka tema väiksem võsu, kümneaastane elav Helga meile vastu ja juhatas meid tallu, mis asub kaunil mäenõlvakul. Siit oli avar vaade Tiro suurtele põldudele ja heinamaale. Teiselt poolt ajas karja koju peremehe 15-aastane poeg Juku, kes töötab sirguda tubliks eesti meheks. Meie tutvudes talupidamisega ja arutades seltsi asju, tuli väike Helga kutsuma meid hommikeinele, mida külalislahke ja tubli eesti perenaine oli valmistanud.

Nii möödus aeg kiirelt ja peale suplemist lähedalasuvas järves siirdusime tagasi linna. Veel üks külaskäik õpetaja Feldmannile, kes jutustas koguduse ajalugu, ning siis algas teekond tagasi Tallinna.

Ilusad olid need päevad eesti suures asunduses Lätis, looduslikult kaunis Aluksnes, kus nii palju meie suguvendi-õdesid viibib ning oma igapäevaseis askeldusis leiavad veel aega ja tahtmist võitlemiseks rahvusideede pärast.

August, 1938.

BOTO.

Ringvaateid välismailt.

Eesti eeskuju äratab surmaunest ühe Austraalia kaevanduselinna.

Piidikesi sealt, kus kerkib „Uus Lõuna-Kiviõli“.

126 miili Sydneyst, läbi Lithgow' linna, asub Newnes'i org, kus alustab sel kuul tegevust Austraalia esimene põlevkivitööstus. Newnes'i põlevkivikaevandus lakkas tegutsemast 1922. aastal, sest tarvitamisel olevate meetoditega ei olnud tasuv tegevust jätkata, pealegi kui Ameerikast petrooleumi nii odavalt võis sisse vedada. Ettenägelik ja energiline Austraalia tööstur Davies, tuntud želatiinivabriku omanik, kes hiljuti suured Cockatoo laevaehitusedokid ja -töökojad riigi käest rendile võttis, suutis Austraalia valitsust veendumisele viia, et sellel ettevõttel on tänapäeva moodsate meetoditega tulevikku, ja on juba eeltöödega nii kaugele jõudnud, et Newnes'i linnake võib jälle üles tõusta 16 aastat kestnud surmaunest.

See linnake, mis omal ajal oli ette nähtud 2000 elanikule, asub peidetuna peagu ligipääsmatus orus, ümbritsetud ähvardavaist kaljurahudest ja palistatuna rohelisest metsavööst. Siia-sinna plaanitud looklevad tänavad, kaks vana kirikut, millised on lindudele lemmikpesitamispaigaks kujunenud, mõned ärid, hotell, kombineeritud posti- ja raudteejaam. Koerte võidujooksuplats ja kriketiväli. Peaks mõtlema — idülliline kohake vaikseks puhkuseks.

Vaatleme aga neid maju lähemalt, siis leiame ainult tühjad koorid. Pagarist ja lihunikust on järele jäänud ainult nimesildid. Koerte väljak, mille sihte mööda pole veel ühegi väleda halli hagija jalad lennanud kiirelt silkva „lambakopli nuhtluse“ — jänese kannul. Ainult vaimud on kõnele- nud telefoni traate mööda, millised näivad kaugusesse kaduvat. Kaks aastat tagasi mängiti siin viimast korda kriketit, seda inglaste lemmikspordi. Seitse aastat tagasi sõitis viimane rong välja väikesest jaamakesest ja näib, nagu kostaks selle viimane jumalagajātu vile veel nüüdki järelejäänute kõrvus. Kuid ta tuleb tagasi, tuleb sel veel mitte kindlaks määratud päeval, kui Newnes ärkab.

Suur ei ole see pere küll, kes on siin püsinud kuusteist aastat, uskudes ja lootes — ainult seitsekümmend hinge, kes ei ole lasknud kunagi oma usku kõigutada.

On juba rohkem kui kaksteist kuud tagasi, kui keskvalitsus määras £ 300.000 (4.200.000 E. Kr.) krediiti tegevuse uuesti

alustamiseks. Kriisiaja haripunktis avati küll kaevandus mõneks kuuks, kuid nagu kohapealne kõrtsmik ütles, kes ostis kõrtsi neli kuud enne kaevanduse sulgemist kuusteist aastat tagasi, selle mälestus püsib ainult neis maksmata arvetes, mis võib-olla veel kord maksmist leiavad. Newnes'i elanikud elavad „riigileival“ — riigi hädaabi- tööd ja toidutoetus on neid aastate vältel ülal pidanud. Koolis, kus omal ajal 279 noore kodaniku muretu naer ja kilked vastu kajasid, on praegu 16 õpilast.

Ka kaevanduse vaht Thomas Wilson, see Newnes'i haruldasem elanik, kuna ta on juba tervelt kolmkümmend aastat järjekindlalt palka saanud, tõendab veendunult, et Newnes peatselt ärkab. Ta mäletab neid päevi, kus 675 meest kui rügement varahommikul kaevanduse poole valgus. Ka pr. Angus oma väikeses kostikohakeses on õnnelik, kuigi tal juba kuue aasta vältel pole ühtegi kostilist olnud, kuid „pea need singid särisevad, munakoored kärisevad“ — näib ütlevat see heatujuline kostikoha perenaine. Newnes'i uuem elanik on Jack Hardy, kes aasta tagasi ostis 300 aakri suuruse maatüki, sest kust need mäekaevarid siis piima saavad, ütleb Jack, kui juba selleks varakult ettevalmistusi ei tee. Arstidel ja hambaarstidel ei ole Newnes'is tegemist ja — ime- lik küll, kuid siiski õige — isegi surm ei ole osanud tulla siia mägedevahelisesse kaur- nisse orgu, sest ainult üks matus on olnud Newnes'is 16 aasta vältel.

Eestist tõi mr. Davies kaasa plaanid ja kavandid, Eesti patendi järele hakkavad Newnes'i retordid õli sülitama ning ka cesti nime kannab kaevandus, sest kuuldavasti Davies tahab ristida kaevanduse „Kiviõliks“.

L. A. Norrak.

Kiri eestlaste elust Port Elizabeth'is, Lõuna-Aafrikas.

Olles ise veel võrdlemisi hiljutisi Lõuna-Aafrikasse tulijaid (— Port Elizabeth'i, oma onu Arn. Lätti juurde jõudsin Eestist alles 4. jaanuaril 1933. a.), pole ma veel saanud siin mandril palju ringi rännata ja olusid tundma õppida, aga oma otsese ümbruse elust usun kodumaalasilie allpool siiski mõnda huvitavat jutustada võivat.

Noore poisina jäin algul tööle oma onu juurde, kellel Port Elizabeth'is on kauplus. Kaks aastat hiljem siirdusin maale, oma teise onu, Rich. Lätti farmi, kus kuni vii- mase ajani põhjalikult tutvusin lõuna-aafrik-

laste maaeluga. Onu farmis peamiseks sissetulekuallikaks oli aedmaasikate kasvatus. Mõni aasta tagasi oli kandjaid viiljapuid farmis veel vähe (50—80), aga noori istutasime juurde kuni 2000. Veepuudust selles ümbruses, suures mägedevahelises orus karta polnud, aga aedvilja ja isegi puud siin siiski ei saanud läbi ilma kunstliku niisutusega. Farmerid, kellel ei juhtu jõge olema käepärast, ehitavad vihmavee kogumiseks tammed. Vihma siin sajab küll, aga alatine päike kisub selle jälle kohe maa seest välja. Isegi kartul ja mais nõuavad siin vett inimkäält ja tihti oleks seda tarvis ka kõrsviljale, mille kastmist muidugi ette ei võeta.

Praegu elame onu teises farmis, kus maapind on tasasem ja mäed kaugemal. Mägede nõlvad kõikjal on kaetud riigimetsa-istandustega, puuliike on siin aga palju niisuguseid, mida ei leidu Euroopas. Kuusk siin üldse ei kasva, mändi istutatakse vaid kunstlikult. Kaske, leppa, pärna, toomingat ja paljusid teisi kodumaa puid pole siin.

Kliima aga, selles osas, kus meie elame, on üldiselt väga hea. Kunagi pole liiga külm ega liiga kuum. Ka päevade pikkuse vahe talvel ja suvel pole nii suur kui Eestis. Kiskjaid loomi, peale metskasside ja mõne leopardi, meie ümbruses ei ole. Siinsed mäed aga kubisevad ahvidest. Palju on ka mitmet liiki metskitsesid ja jäneseid, ning meie ligiduses metsas elutseb ka 15—20 elevanti. Jahipidamine on siin teatud aastaaegadel keelatud, aga jahiseadustest palju kinni ei peeta. Kui ei taheta jahiloomi lasta püssiga, siis lubatakse neid kinni püüda lihtsalt oma koertel. Nii mõnelgi „jahimehel“ on püss kaasas ainult moepärast, kuna jahisaagi temale muretseb koer. Sellised koerad, kui neil kõht tühi, lähevad metsa ka omapead, hävitades hulgana noori või tiineid loomi.

Elanike koosseis siin, samuti nagu Ameerikas ja Austraalias, on kirju. Linnades elutseb palju hiinlasi ja hinduseid, keda omal ajal imporditi töolisteks. Vähenõudlikena ja kokkuhoidlikena paljud neist nüüd on niikaugel, et omavad vürtsipoed, puuviljakauplused ja kohvikud. Üks hindu siin omab isegi särgivabrikku ja, kui kadestajad buurid korra juba tõstsid kisa, et värvilised ei tohiks olla peremeesteks valgete üle, vallandas ta oma ettevõttest kõik valged ja võttis asemele hindu ja hiinlased. Buurid seega tegid karuteene iseendale. Ka juute on siin palju, venelasi aga peagu mitte ühtki.

Eestlaste arv on väike (25—30) ja nad asuvad üksteisest niivõrd kaugel, et nende vahel seltsi loomine on väga raske. L. a. jõuludeks kogunes Port Elizabeth'i siiski tervelt 12 eestlast, mis arvatavasti oli esimene selline juhtum kogu Lõuna-Aafrika ajaloos.

Tervitan kõiki kodumaalasi. Olen küll sündinud Venes ja elanud oma noorusaastatest Eestis vaid viis aastat, aga mu kodumaa, kuhu jäid ka mu lähemad omaksed, tundub mulle ikkagi armsamana, kui ükski teine maa maailmas.

Victor Kask.

Karm sisserändamise piiramine Brasiiliasse.

Uus sisserändamise seadus Brasiiliasse, mis koos kodakondsuse ja maalt väljasaatamise seadustega pandi kehtima k. a. kevadel, toob välismaalastele Brasiilias suuri kitsendusi. Sissesäämine Brasiiliasse neile, kes pole põllutöölised, on uue seadusega väga raskendatud, samuti on tõkestatud rahvuse säilitamine, kusjuures üksikuil rahvastel oma rahvuslike kolooniate asutamine riigis on üldse keelatud. Kes aga põllutöölisena on sisse tulnud, peab selleks jääma vähemasti neljaks aastaks, vastasel korral saadetakse ta maalt välja.

Iga välismaalane-sisserändaja peab võtma brasiilia isikutunnistuse, samuti ka need, kes enne uute seaduste avaldamist sisse rännanud. Koolides võivad olla õpetajateks ainult sündinud brasiillased, lapsed koolides ei tohi õppima hakata oma emakeelt varem, kui 14-a., kuna kogu koolitöö toimub portugali keeles. Välismaalastel Brasiilias sündinud lapsed arvatakse brasiillasteks ja need ning samuti ka naturaliseeritud brasiillased ei tohi osa võtta oma kodumaa tähtpäevade pühitsemisest ega emakeelsetest hariduslikkudest ja abiandmise seltsidest.

Seltside seaduste maksmapanemist põhjendati eeskätt sakslaste, jaapanlaste ja itaallaste tegevusega Brasiilias, kes löid riigis oma vähemusrahvused ja keda arvati nende sisemiste korralduste, seltside ja koolidega saavat kardetavaks riiklikule korrale ja brasiilia rahvusele. Näib, et Brasiilia nüüdsest üldse enam ei tunnista vähemusrahvusi riigis. Kõik sisserändajad peavad sulama brasiilia rahvusse, ja kui valgeid põhjajurooplasi üldse veel maale lastakse, siis nähtavasti vaid selleks, et niisuguse „arianiseerimisega“ anda uues tõus vastukaalu mustade, endiste Aafrikast toodud orjade verele.

Uue seaduse järele pole maksvad ka nn. „Carta da Chamada“ või siit saadatud ametlikud maandusload omaste ja sugulaste poolt. Kõik Brasiiliasse siirdujad on uue seaduse põhjal tegelikult allutatud vaid vastava Euroopa riigi kohaliku Brasiilia esindaja meelevalle — kõigiti oma äranägemisel ta võib sisserännuvisumi anda ja võib ta ka andmata jätta. Iga sisserändaja jääb neljaks aastaks pideva politseilise val-

ve alla ja, kui ta oma tegevusega kuidagi muutub ebameeldivaks, ootab teda maalt väljasaatmine.

Kõik see on Brasiilias esmakordne ja uudis. Välismaalaste vabadustel riigis on lõpp. Eriti pahased uutele korraldustele näivad olevat sakslased, ehkki nad sellest kuigi palju ei räägi ega kirjuta. Neid rändab praegu palju tagasi kodumaale, kus nad oma jutu järele leidvat ees palju paremad palgatingimused kui Brasiilias. Brasiilias aga nüüdsest alates on töö saamiseks eesõigus brasiillastel ja kaks kolmandikku töölistest igas ettevõttes peavad olema brasiillased.

Need eestlased, kes siia jääda kavatsevad, s. o. vähemalt pikemaks ajaks, on juba peagu kõik naturaliseeritud Brasiilia kodanikud. Neist võib loetleda lendur Stunde't, kõrgemat politseiametnikku Müllerit, Jaan Bauerit, Johannes Huuk'i, Ferdinand Mihkelsoni, Evald Reitmani, Karl Pakk'i, Ilmar Toop'i ja paljusid teisi. Naturaliseerimine on parajasti pooleli poksijal Ervin Klausneril ja mitmel teisel. Aga ka naturaliseerimine ise nüüd pole enam sugugi lihtne, võtab oma keerdkäikudega kuni aasta aega ja on kuludega seotud, mis ulatuvad eesti rahas isegi üle 200 krooni.

Kui nüüd ka eestlased, paljude teiste rahvaste eeskujul, püüavad Brasiiliast rännata tagasi oma kodumaale, siis sellistest juhtumitest kuski avalikkuses ja ajalehis ei kõssata. Üldiselt aga näib, et rahvast Brasiiliast praegu rändab rohkem välja kui sisse. — Ent sellele vaatamata nähtavasti veel praegugi leidub kodumaal inimesi, kes sooviksid tulla elama Brasiiliasse. Alles hiljuti saabus siia kiri Viljandist, milles üks kodumaalasist teatab, et ta võitnud loosimisel suurema summa ja nüüd kangesti tahab Brasiiliasse, kuna Eestis olevat karta — sõda.

Sao Paulo, august 1938.

A. A.

Baritonilaulja Jüri Viinamägi Rio de Janeiro ooperisse.

Seejärele kui eesti baritonilaulja Jüri Viinamägi, kes välismaal ja Brasiilias viibinud juba kümme aastat, k. a. kevadel oli sunnitud Sao Paulo'st lahkuma, siirdus ta Rio de Janeirosse, kus tema väljasaatmise aktid rändasid politseiarhiivi. Rios asus ta eesti seltsi „Uus Kodu“ juhatusse ettepanekul seltsi juurde segakoori organiseerimisele. Teda huvitas ka kohalik linnaooper, „Theatro Municipal“, mis on suurim teater Brasiilias, ja vastavate katsete järele ta nüüd on võetudki vastu sellesse ooperisse baritoniks.

Jüri Viinamäel on juba seljataga pikk viljakas tegevus väliseestlasena välismaal Eesti tutvustamises ja kaasmaalaste organi-

seerimises. Ta on lauljana esinenud Riias, Berliinis, Königsbergis, Helsingis, Vilnos, Varssavis, Danzigis, Sao Paulos, Rio Claro's, Rio de Janeiros ja mujal ning tema kõned Eestist ja eesti lauludega esinemised raadios ja igasugustel pidulikel juhtumel on kõikjal äratanud suurt tähelepanu. Loodame, et temal senist energiaküllust jätkub ka uuel töökohal. Ei ole kahtlust, et ta kohalikkude eestlaste seltskondlikku ellu suudab tuua palju uut eluvust ja tõhusalt kaasa aidata nii eestlaste organiseerimisel kui ka Eesti tutvustamisel Rio de Janeiros.

Ervin Klausner — „blond tiiger“ võitis!

18. juunil Rio de Janeiro „Estado Brasil“ areenil tuli eestlane raskekaalu-poksija Ervin Klausner võistluses raskekaalu argentiinlasega E. Sotillo'ga võidule.

Ervin Klausneri taasilmumine „ringi“ oli Rios suuremaks kõmuaineks. Seda võistlust ja jällejägemist „blond tiigri“ jälgis üle 4000 pealine vaatajakond.

Sel õhtul poksis 4 paari, kellest Klausner-Sotillo osutus tõmbenumbriks. Klausner läks võistlusesse 92,2-kilolise kaaluga ning Sotillo kaalus 84,6 kilo.

Põnevusega ootas rahvas viimast paari. Suure „hallooga“ ja aplodeerimisega võeti vastu Ervin Klausner.

Kuid õige pea oli pettumus võistluse üle suur. Kostasid viled. Klausneri vastane ei alanud võistlust! Kohkununa ja täis kartust pages vastane. Päästis „oma naha“ nõõridesse viskumise ja „laudadel“ kükitamisega kuni kaheksani. Klausner oli vihane kui õige tiiger! Sest vastase trikkide pärast lõigati temal ilusad võiduvõimalused ära. Kuigi Klausner tunnistati võitjaks, ei võtnud ta seda võitu vastu, vaid nimetas 16 roundi kestnud võistluse tulemuse viigiks. Selle „viigi“ kaudu loodab Klausner temaga uuesti võistelda. Võistluse üle kirjutasid lehed:

„O Globo“: „Argentiinlane lippas terve võistluse ajal.“

„Critica Sportiva“: „Sotillo oleks pidanud diskvalifitseeritama, kuna ta ei pakkunud võistlust!“

„A Noite“: „Sotillo jooksmine ja argus sai Klausneri suurvõidu takistuseks.“

„Rio Deutsche Zeitung“: „Ei ole kaugel aeg, kus Klausner endast uuesti kõnelema sunnib.“

Seekord poksis Ervin Klausner Brasiilia lipu all. Brasiilia spordiringkonnad on väga huvitatud tema naturaliseerimisest ning juba nüüd, kus Klausner veel ikkagi on Eesti kodanik, nimetavad nad teda „oma meheks“, brasiillaseks!

Väliseestlase surm.

Kolm kanget venda.

19. juulil 1938. a. suri Harbiinis Karl Kärmas, Ado poeg, 62 a. vanaduses. Kadunud Kärmas oli poissmees ja Harbiini Eesti Seltsi liige ja eluaegne Eesti Punase Risti Seltsi liige. Port-Arturis näidatud vahvuse eest sai ta kõrgema aumärgi — Püha Jüri risti.

K. Kärmas sõitis Kaugesse-Itta 1902. a. Ida-Hiina raudtee ehitamise ajal, kus astus teenistusse telegraafiametnikuna. Vene-Jaapani sõja ajal saadeti Kärmas Port-Arturi, kus elas kogu piiramisaja, sattus siis vangi ja saadeti jaapanlaste poolt kodumaale.

1907. a. oli Kärmas juba tagasi Kauges-Idas ja asus uuesti raudtee teenistusse, kus teenis vanema telegrafistina kuni 1925. a. Võttis siis enese raudteelt lahti ja ühes oma kahe venna, Jaani ja Juhaniga, asutasid Veishaahe jaama aiaäri, kus peamiselt kasvatasiid vaarmarju ja maasikaid ja korjasid taigas metsviinamarju, millest valmistasiid veine, mis alati Harbiinis ostjaid leidsid. Umbes 30 klm. jaamast eemal oli neil suur mesindus ja selle kõrval ka tõrvatööstus. Kõik kolm venda elasid väga jõukalt, kuni hunhuusid nad mitu korda paljaks röövsiid, mistõttu kahel vennal tuli linnas peidupaika otsida.

Kolmas vend Jaan kui elukutseline jahimees ei kartnud hunhuuse. Käis taigas jahil ja on kuulus oma tiigrijahiga, sest vähe on neid mehi, kes julgevad mandžuuria tiigri vastu välja astuda. Kuid Jaan Kärmas on neid kümneid õnnelikult maha lasknud.

Korra juhtus ta kokku suure karuga. Esimene lask ainult haavas mesikäppa, kuna teine lask ei võtnud tuld, ja karu tormas Kärmasele kallale. Ühe sekundi pärast olid mees ja karu süütsi koos. Algas võitlus elu ja surma peale. Ühe karu löögiga oli Kärmasel pool pead juustest skalpeeritud ja nägu lõhki kistud. Samal silmapilgul suutis kütt pika pussnoa karule kõhtu torgata, ja mõlemad haavatud langesid lumele.

Tulles mõne tunni pärast teadvusele, oli karu võitluskohalt kadunud. Kärmas aga suutis suure vaevaga ronida lähema elamu juurde, kuhu oli umbes 12 klm., kus talle esimene abi anti ja siis raudteejaama toimetati haiglasse saatmiseks. Karu aga leiti surnult mitu kilomeetrit eemal võitluskohalt. Küti haavad paranesiid, kuid nägu jäi tal kõve-raks, mis tuletab talle surmani meelde kahe-võitlust metshiiglasega. **Ats.**

Välis-Saksa päev Stuttgartis.

Käesoleva aasta juuni keskel peeti Stuttgartis, välissakslaste linnas, Välis-Saksa päeva. Selle korraldajaks oli Välis-Saksa

instituut Stuttgartis. Päeval peeti rida referaate, milledest mainimisväärtne oli dotsent dr. Maurer'i ettekanne teemal „Üld-saksa väljarändamise küsimused ja rahvuslik hoolekanne“. Mainida tuleks veel kõikide Saksamaal kui ka väljaspool ilmuvate saksa ajalehtede koostööküsimuse arutamist.

Nagu aruannetest ja kirjandusest nähtub, tehakse Saksamaal tohutut tööd välissakslaste põlvnemise uurimisel ja rahvusluse probleemi kallal.

Välis-Saksa päev möödus teatud juubelpäevana, kuna pühitseti ühtlasi ka Austria „Anschlussi“. Pidulikust avakoosolekust võtsid osa Seyss-Inquart, Viini linnaapea Neubacher, minister dr. Hueber ja Välis-Saksa instituudi president dr. K. Strölin. Välis-Saksa instituudi juhataja prof. dr. Csaki esines ka aruandega möödunud aasta tegevusest.

Välis-Saksa instituut on möödunud aastal avaldanud rea väljaandeid. Iga kuu ilmub neil ajakiri „Välissakslane“, kuna teised väljaanded ilmuvad harvemini. Möödunud aastal andis Välis-Saksa instituut esmakordselt välja aastakäigu „Välis-Saksa bibliograafia“. Välis-Saksa instituudi juures asub ka välissakslaste kirjanduse keskkoh, mis kogub kõiki välismaal ilmuvaid saksakeelseid väljaandeid.

Saksa ajakirjandus Välis-Eesti kongressist.

Peale 3. ülemaailmset Välis-Eesti kongressi on saksa ajakirjandus võtnud korduvalt sõna, tähendades, et tänapäeval on rahvuste probleem kõigil rahvastel päevakorral ja et möödunud Välis-Eesti kongressilgi on hinnatav tähtsus Euroopa riikide püüdes alahoida oma rahvaliikmeid võõrsil.

Ajaleht „Süd-Ost“, tsiteerides meie ajakirjanduse väiteid kongressi puhul, mainib, et väikese Eesti rahva eeskujuga on selgesti ja kindlalt näidatud, et iga Euroopa riik on tänapäeval valmis välja astuma oma rahvaliikmete eest võõrsil. Sellised kavatsused nagu Eestil, on ka teistel Euroopa riikidel. Seepärast olevat see erilise tähtsusega, kui kord ka mittedaksa küljest juhitaakse tähelepanu sellele, et ükski Euroopa riik ei tohi jätta unustusse oma kaasmaalasi võõrsil.

Eksiarvamisel on aga saksa ajakirjandus, eriti saksa ajakiri Euroopa rahvusprobleemi jaoks „Nation und Staat“, kes teatab, et Välis-Eesti kongressi ei korraldatud mitte eraorganisatsiooni poolt, vaid Eesti riigi ja rahva poolt!

Harald Stunde.

Harald Stunde pühitses oma lennujuubelit.

Brasiilias tuntud eesti lendur Harald Stunde pühitses 19. juunil s. a. Porto Alegre linnas haruldast teenistusjuubelit: ta on ühetüübilisel lennukil — „Junkers F. 13“ lennanud 1 miljon kilomeetrit.

Harald Stunde on maailma lendurite peres üheks tuntumaks kujuk, tal on ligi 20-aastane lennupraktika seljataga ja ta on „Junkersit“ teeninud 12 aastat. 1918. a. võttis ta vabatahtlikuna osa Vabadussõjast, astudes hiljem lennuväkke. Seal teenis ta 1925. a-ni, olles viimasel ajal Tartus. 1925. a. teenis ta „Aeronaudis“ ning juba 1927. a. on ta Boliivias, Cochabambas. 1930. a. tuleb H. Stunde kuuks ajaks kodumaale puhkusele ning abiellub siin. Enne kodumaale tulekut sõitis ta autoga läbi terve P.-Ameerika. 1931. a. siirdus H. Stunde Argentiinasse, astudes ühe lennukiäri teenistusse. Aasta pärast astub ta Rio Grande do Sul'i osariigis Porto Alegre linnas asuva „Junkersi“ lennusettsi „Varigi“ teenistusse, kus püsib tänase päevani.

H. Stunde kuulub jõukamate Brasiilia eestlaste hulka. Porto Alegres elab ta suures üüritud villas ning tal on oma auto.

Tema korter on sealsete eestlaste kooskämiskohaks, kus ka käesoleval aastal pühitseti E. V. aastapäeva. Kuulus eesti lendur on alati osavõtlilikult suhtunud oma kaasmaalastesse ning oma nõu ja jõuga neile tihtigi abiks olnud.

Lendur H. Stunde on nüüd Brasiilia kodanik ning kavatseb mõne aasta pärast, peale pensioni väljateenimist kodumaale tagasi pöörduda.

E. R. Sarv lõpetas Londoni ülikooli.

Londoni Eesti Seltsi kauaaegne esimees Erich Robert Sarv lõpetas juulis Londoni ülikooli Faculty of Art's, erialaga ajakirjandus.

Erich Robert Sarv, M. J.; M. J. J., on sündinud 14. juulil 1905. aastal. Käis Tallinna Peetri reaalkoolis, mille lõpetas 1924. a. Siirdus Tartu ülikooli filosoofiateaduskonda, kus õppis keeli; hiljem Londoni ülikooli, mille nüüd lõpetas. Ta on varem ajal töötanud välisministeeriumi sekretariaadis, juriidilises ja pressibüroos, ja hulk aega ajakirjanikuna. Valiti käesoleval aastal Inglise kuninganna Victoria poolt loodud ajakirjanduse-instituudi liikmeks. Kuulub Londoni Foreign Press Association'i liikmeskonda. On ka Eesti Ajakirjanike Liidu liige ja selle kaudu Association Internationale des Journalistes liige. Eksamineerijaid Cambridge'i ülikooli juures. Kaastöölisi Inglise ja Ameerika ajalehis ja ajakirjus. Erialasid rahvusvaheline õigus ja poliitiline ökonomia.

Miks Baltikum on Skandinaaviast maha jäänud?

Balti parunid olevat olnud Baltikumi kultuurikandjad.

Välis-sakslaste leht „Pressa-Korrespondenz, 21. juulist 1938, ütleb oma juhtkirjas muuseas, et Baltimaade rahvad peavad tänuks olema oma keelte kõrge haridusliku taseme eest balti-saksa parunitele.

Seesugune sakslaste enesekiitus on sootuks aluseta. Sest kui saksa paruneid ei oleks olnud Baltimail, siis oleksid nende maade rahvaste keeled vähemalt samal hariduslikul tasemel kui näiteks Skandinaavia rahvaste keeled. Et Eesti, Läti ja Leedu rahvaste keeled ja samuti ka kõik muud hariduslikud alad on Skandinaavia omadest armetult maha jäänud, siis tuleb seda mahajäämist küll igati saksa parunite ja nende „kultuuri“ ning „valguse“ arvele panna.

Väliseestlane.

Kodumaa sõnumid.

Tallinna põllumajandusnõutuse avamisel pühapäeval, lõikuspäeval, 4. septembril, majandusminister L. Sepp esines pikema programmilise kõnega, milles eriti esile tõstis solidarismi põhimõtte ka Eesti ühistuis ja majanduselus rakendamiseks. Ta nentis, et eesti majanduselu praegu elab üle suurt tõusuaega, kusjuures valitsus oma aktiivse majanduspoliitikaga tugevasti aitab kaasa. Ehitusmaterjalide reform on praegu siivendamisel, küttereformi alal on juba tublisti edasi jõutud ja valitsus ei taha kahe silma vahele jätta ka eramajanduslikku tegevust üldiselt ning selle arengut.

„Praegusel murrangulisel ümberhindamise ajastul, uute ideede teostamise katsete taustal ei tohi ka meie mõtlejad ning arusaajad kodanikud jääda passiivseiks, ajavaimust mittearusaajaiks pealtvaatajaiks, vaid nad peavad aktiivselt kõik kaasa aitama, et ka meil korda läheks leida uusi, meie elule ning iseloomule vastavaid vorme edukaks ühiseks ülesehitustööks, uue, parema ja avarama kodu ja eluruumi loomiseks, kus oleks igale au-
sate töötajale kindlustatud mureta töö ning küllaldane leib, kus lokkaks rikkalik viljapõld ning singuks muretu noorus — meie tulevik — ja kannaks igavikku iseseisvat, vaba, õigusele püüdnud eesti rahvast ning ausat ja uhket Eesti nime,“ lõpetas minister oma tähelepanuäratava kõne.

*

Eesti väliskaubanduses juulikuu kokkuvõtete järele passiviteet vähenes, kuna juuli väliskaubandus oli 1,26 milj. krooniga aktiivne. Silmatorkavalt vähenes sissevedu, 1,78 milj. krooni võrra, kuna väljavedu suurenes 0,76 milj. krooni võrra. Kestvalt käib tõusuteed karjasaaduste väljavedu Eestist.

Hoiused eesti rahaasutustes 1. augustiks olid — juuli kestel tõusnud 2,2 milj. krooni võrra — tõusnud ümmarguselt 120 milj. kroonile. Samal ajal vähenesid laenu 1,2 milj. krooni võrra, kuna 1. augustiks laenusid oli pankadel väljas 122,1 milj. krooni. Panganduse seisukorda Eestis peetakse praegu kõigiti kindlaks.

Põllutöökoja andmetel põllumajanduse tasuvus viimastel aastatel näitab jõudsat tõusu. Uusimate kokkuvõtete järele Eestis talusse investeeritud kapital kandis möödunud aastal 4,05 protsenti, eelmise aasta 2,76 protsendi vastu. Ettevõtja tööpalka 1936./37. põllumajandus-

aastal arvestati 26,22 krooni ühe hektari tulundusmaa kohta ehk 1,54 kr. ühe tööpäeva kohta, samal ajal aga makseti teenijaile talundis keskmiselt 1,87 kr. tööpäeva kohta.

*

Eesti rahvuslikus jõukomitees valmis Eesti elektrifitseerimise üldkava, mille järele kümne aasta jooksul, 1938—1947, kõik linnad ja suurem osa tööstusi ühendatakse elektrivõrguga, mis tänini on välja arendatud vaid osaliselt. Põllumajanduslikeks tarveteks juhitakse kõrgpinge liinid ka maale.

*

Augusti lõpus ka vabariigi president K. P ä t s, kes oma suvepuhkuse k. aastal veetis Orul, võttis ette omapärase huvi-
retke, käies 28. augustil Hiiumaal, kuhu ta varem veel polnud saanud. Presidenti ootas saarel südamlik ja vaimustatud vastuvõtt. Tutvudes hiidlaste põllumajanduse ja kultuuriga, jättis ta oma julgustavate sõnavõttudega peatustel koolimajades ja asundustes hiidlastele kauaks püsivad soojad mälestused.

Teine mälestusväärne sündmus Eestis augustikuus oli eesti uusima suurkütise — Kehra sulfaattselululoosivabriku — pidulik avamine ja käikulaskmine, millest talituse võtsid osa peale vabariigi presidendi sõjavägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner, peaminister K. Eenpalu, külalised Soomest eesotsas Soome Panga presidendi E. Ryt'i'ga, esindajad Inglise ja Rootsi ning ligi 150 kutsutud küllalist. Uus vabrik Tallinna läheduses, mille ehitamine algas 1936. a. ja mis läks maksma ühes tööliselamute ja kõrvalhoonetega 8,14 milj. krooni, püstitati sajaprotsendiliselt eesti tööjõududega ja eesti inseneride projektide kohaselt, ja tema aastatoodang on 36.000 tonni sulfaattselhuloosi. Suurkütis on mõeldud kogu eesti rahvamajanduse jõulisemaks muutmiseks, kuna metsamaterjalide väljaveoga ümbertöötatud kujul saadakse nende eest ka märksa kõrgemat hinda.

*

Eesti põlevkivitööstuste laboratooriumides on leiutatud uus paremat liiki mootorpetrooleum, mille tarvituselevõtmisega vajadus välismaise päritoluga nafta-
ta ja teatud naftasaaduste järele Eestis kaahaneks veelgi. Kui varematel aastatel Eestisse veeti naftat 2500—3000 tonni aastas, siis põlevkivisaaduste tarvituselevõtmisega kuivas see arv vahepeal kokku mõnele sajale tonnile. Kuid põlevkivisaa-

äusi hakati rohkem vedama välja, ja selle arvel nafta l. a. veeti sisse juba kuni 6000 tonni. Niiid loodetakse toodangu tõstmisega välisnafta tõrjuda Eesti turult hoopis.

*

Augustikuu kodumaal tänava kujunes kuumade ilmade kuuks, millal soojus ajas tuhandeid ja tuhandeid inimesi veekogudesse, — jõgedesse, järvedesse ja merre karastust otsima. Kauemat aega, kuni septembri esimeste päevadeni kestnud päikesepalavus kõrgemates kohtades kõrvetas maapinna, põud vähendas — kuigi mitte tunduvalt — ka põllumehe saagilootusi, ja küll ainsad, kellele ilusad ilmad jäid ainult õnnistuseks, olid suvitajad suvepuhkuseks maal ja mereäärsetes supelasutustes.

*

Viimasel kuul hakkas ilusaid ilmasid segama tihe suits, mis — nagu selgus — levis Nõukogude Venest, kus piiri läheduses leidsid aset suured metsa- ja rabapõlemised. Terve Eesti mattus suitsu nii tihedalt, et see tükkati mõjus inimeste tervisele. Merel juhtus suitsu tagajärjel isegi õnnetusi. Nii jooksis suitsu tõttu Karile Botnia lahes Eesti aurik „Marta“.

Seni ei ole veel ikka suitsul lõppu.

*

Ilusa suve tõttu Eesti suvitusasutuste külastamine nii kodu- kui välismaa võõraste poolt tänava võttis eriti elava ilme. Suurimates nendest, Pärnus ja Narva-Jõesuus, märgiti koguni rekordilist osavõttu. Pärnus oli suve kestel alalisi suvitajaid 6634, lühiajalisi 20.000, Narva-Jõesuus aga registreeriti suvitajatena 6872 inimest. Välismaalasi käis Pärnus tänava kokku 28 riigist järgmiselt: Rootsist 2265, Soomest 714, Lätist 251, Saksast 177, Taanist 37, Poolast 40, P.-Am. Ühendriikidest 46, Inglismaalt 42, Belgiast 13, Helveetsiast 16, Norrast 18, Leedust 56, Ungarist 10, Tšehhoslovakkias 14, SSSR-ist 3, Bulgaariast 4, Iivist 1, Prantsusmaalt 17, Türgist 1, Hollandist 7, Jaapanist 6, Itaaliast 2, Kreekast 1, Kanadast 2, L.-Aafrikast 1 ja Jugoslaaviast 7.

*

Haridusministri-abi V. Päts, andes kooliaasta algul seletusi ajakirjandusele, märkis eriti suurt tungi kutsekoolidesse. Nii oli nende koolide algusklassidesse astuda soovijaid kokku 6655, vaba kohti aga oli 5157. Kutsehariduslike õppeasutusi on Eestis kokku 131 ja nende õpilaste arv tõuseb 11.000-ni. Eestis riik hoolitseb täiel määral selle eest, et kõik kodanikud saaksid alghariduse, keskkooli osal õpilastest tuleb hankida ka erakoolide ja kuresuste kaudu. Eesti keskkoolide võrgus on praegu 38 progümnaasiumi, 35 reaalkooli

ja 46 gümnaasiumi. Õpetajaid neis koolides on 1300, algkooliõpetajaid 3900, õppejõudude üldarv seega 5200. Tehnilise kutsehariduse arengut Eestis aga veel praegu kipub tõkestama sobivate koolihoonetepuudus.

Tartu ülikooli sisse astuda soovijate arv tänava ületas 1000 piiri. Enamikus teaduskondades sisseastujail korraldati võistluseksamid, kuid üllataval kombel jäi ses suhtes erandiks agronoomiaosakond, kuhu soovijaid oli 23 meest ja 7 naist, vastu võtta oleks võidud aga koguni 50. Kuuldavasti hirmutasid üliõpilasi sellest erialast matemaatikaained õppekavas. Teaduskonna dekaan prof. P. Köpp sel puhul aga märgib, et tegelikus elus Eestis ühelgi teisel kutsealal pole niipalju korralike palgakadega vabu töökohti kui agronoomide tööpõllul.

*

Uue Eesti põhiseadusega loodud õiguskantsleri amet Eestis täideti 30. aug. s. a., millisele kohale Vabariigi presidendi käskkirjaga määrati senine riigikohtu administratiivosakonna esimees Anton Palvadre. Õiguskantsleri ülesandeks on valvamine riigi- ja muude asutuste tegevuse seaduspärasuse järele. Oma tegevusest annab ta aru Vabariigi presidendile ja omab seejuures ministriõigused.

Anton Palvadre sündis 13. märtsil 1886. a. Valgamaal Sangaste vallas talupidaja pojana. Lõpetas Riia vaimuliku seminari, astus 1906. a. Tartu ülikooli, oli radikaalse ilmega üliõpilasseltsi „Ühenduse“ asutajaid, maailmasõjas sattus sakslaste kätte vangis, Eesti iseseisvuse algul oli kolmel puhul töö- ja hooletandeministriks, kuulus sotsiaal-demokraatliku partei liidrina ka parlamentide koosseisu. Võttis osa uue põhiseaduse loomistööst Rahvuskogu II koja juhatusel liikmena.

*

Õiguskantsleri asetäitvaks nõunikuks määrati senine majandusministeeriumi nõunik õigusteadlane V. Daniel, kuna teiseks nõunikuks sai Tööliskoja peasekretär õigusteadl. Ilmar Rebane, kes oma noorusele vaatamata on silma paistnud teadusliku töö alal.

*

Augusti lõpus ja septembri algul Eesti tähtsamates linnades tavaliselt leivad aset suured ülevaatlilikud põllumajandus- ja tööstusnäitused, mis tänava kujunesid eriti tõhusateks ja külastajate arvult rekordilisteks. Nii külastasid Pärnu põllumajanduslikku näitust 17.000 inimest, Tartu näitusel 27. aug. kuni 1. septembrini, mis oli ühendusse viidud mitmeladsete rahvalike üritustega, üksnes näituse pühapäeval käis 40.000 inimest, ja nii väljapa-

nekute kui külastajate arvu poolest rekordiliseks kujunes ka põllumajanduslik näitus Tallinnas sept. algul.

Traditsiooniliseks kujunenud raadio-näitus Tallinnas 1.—5. septembrini andis kujuka ülevaate eesti raadiotööstuse arengust, kuna eesti tehastes valmistatud ringhäälingu vastuvõtjad-aparaadid praegu juba on saavutanud kõrgema taseme välismaa omadest.

*

Ringhäälingu kuulajate arv Eestis on küll kasvanud 500-lt 1927. a. 56.000-le 1938. a. 1. juulil, aga siiski on Eesti raadiokuulajate tiheduselt naabrite Soome ja Läti järel veel 17. kohal Euroopas. Eestis tuli iga 1000 elaniku kohta 1935. a. algul 22 raadiokuulajat, 1938. a. algul oli see kasvanud juba 50-le. Raadiokuulajate tihedus Eesti linnades on viis korda suurem kui maal. Taanis on aga iga 1000 elaniku kohta 190 raadiokuulajat, seega neli korda rohkem. Eesti raadioturg mahutas möödunud hooajal 12.000 uut aparati, eelseisval hooajal loodetakse realiseerida 14.000 aparati 3 miljoni krooni väärtuses. Viimasel ajal on hakanud edenema ka Eesti raadioaparatuuride eksport.

*

28. augustil peeti Tallinnas lennupäeva, mille avas sõjavägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner. Esinesid eesti sõjaväe- ja eralendurid ning naaberriikide lendurid, lennupäeva külastasid kümned tuhanded pealtvaatajad, imetledes eesti ja küllalislendurite lennuosavust.

*

Riigi 6. klassiloterii loosimisel 10.—16. augustini s. a. suurim preemiavõit läks Narva kaitseväelastele, 7000 krooni ühele Tallinna ärimehel, üks 3000-kr. võit Viljandisse, teine Raasikule, ja 2000 krooni võitis keegi Võru üliõpilane.

*

Suureks üllatuseks narvalastele selgus äsja, et kaks suurt karu on püsinud elama asunud otse Narva linna külje alla, üks neist Kulgule, teine Pümanina juurde metsa, seega vaid 7 klm. linnast eemal. Sealne Kreenholmi mets oli juba vanal hallil ajal karude asukohaks.

*

Eesti-Leedu teine maavõistlus kergejõustikus 14. augustil Kaunases lõppes Eesti suure võiduga 106:63, kusjuures püstitati kolm uut Eesti rekordit (Talmre 110 m. tõkkeid 15,3; Ivanov 200 m. 22,4; Kreek kuuli 15,70).

*

Euroopa meistri-võistlustel kergejõustikus eestlane A. Kreek saavutas kuld-

medali, tülles kuulitõukes esimeseks, tagajärjega 15.83 m. Odaheitjad G. Sule ja F. Issak ning B. Toomsalu kau-gushüppes saavutasid esimese kuue hulka tulnutena pronksmedalid.

Balti jalgpalliturniir toimus tänava 3.—5. septembrini Tallinnas. Algul, võistluste esimesel päeval, Eesti võitis Leedu, tagajärjega 3:1 (2:0), teisel päeval Läti ja Leedu mängisid viiki 1:1 (0:1), ja kolmandal päeval järgnes Eesti ja Läti vahel samuti viik 1:1. Kuna aga punktide vahekorrad seega kujunesid turniiril järgmiseks: Eesti 3, Läti 2, Leedu 1, tuli Eesti k. a. üle hulga aja Balti meistriks jalgpallis ja võitis Balti karika.

Turniir, mis iga kolme aasta järel toimub Tallinnas, äratas erakordset tähelepanu, eriti viimane võistlus Eesti-Läti vahel. Rahvast oli staadionil rekordiline arv — 12.000, neist kaks tuhat Riias saabunud läti pealtvaatajaid. Võistlus toimus võimsa ergutuskisa saatel. Kui selgus, et Eesti on võitnud Balti karika, puhkes määratu vaimustustorm ja rahvahulk hakkas laulma hümmi, millele peaminister K. Eenpahu, haaratuna üldisest vaimustusest, hakkas valitsuse loo-
sist jalutuskeppiga takki lööma.

*

Eesti laskurid on tõendanud oma kõrget vormi ka võistlustel, mis toimusid 10. ja 11. sept. Ületati rida endiseid rekordeid, nende seas mitmed maailmarekordid. Need võistlused tõendasid jälle kord, et laskesporti alal on eestlased maailma tugevamad.

*

19. augustil juhtus Võrumaal Aleksandri vallas Saksa talus kurb tuleõnnetus, kus põlevas aidas tahrentniku Kriiva kolm last said tulesurma. Lastest tütreid olid 6- ja 2-aastased, poeg 4-aastane. Tuli sai alguse rehepeksumasina lokomobiili korstnast väljalennanud südemest.

*

Ränk tulikahju Tartus 20. augustil hävitas J. Paabo lauavabriku ja aurukeski, kusjuures jäi tulle ka naabermaja elanik O. Roots nisukotti päästes. Mees hukkus tules oma sünnipäeval. Ara põles 25 masinat, 400 palki jne., kusjuures kahju ulatub üle 100.000 krooni.

*

24. augustil haridusminister kolonel A. Jaakson elas üle tõsisema autoõnnetuse, kusjuures ministri auto põrkas kokku veoautoga ja autojuht ja minister said mitmeid kehalisi vigastusi. Minister Jaakson selle tagajärjel kuni täieliku paranemiseni viibis haiglas kaks nädalat.

Organiseeritud Välis-Eestist.

Sydney Eesti Seltsi „Eesti Kodu Linda“ kevadpoolaasta tegevusest.

Tähtsamaks sündmuseks Sydney eestlaste seltsielus möödunud kevadtalvel oli ruumidevahetus enne oma maja ehitamisele asumist. Kuna vanade seltsiruumide eest põhjendamatult hakati nõudma kõrgemat üüri, otsustas selts kolida, ja pärast Vabariigi aastapäeva pühitsemist see toimuski. Seltsitegelaste agaral osavõtul uued seltsiruumid kohe pärast kolimist seati ilusasti korda ja võivad rahuldada kõiki seltsi ümber koonduid kuni oma maja valmimiseni. Seltsi naisringi poolt korraldatud suurem kohviõhtu selleks eraldi üritud ruumides õnnestus üllatavalt hästi, jättes ka kassaliselt kena ülejäägi. Poolaasta kestel seltsi üheksaliikmeline juhatus käis koosolekuteks koos 25 korda, ühtlasi täites ka peotoimkonna ülesandeid.

Seltsile oma maja püstitamise mõte on juba 9 aastat vana. Kui aga varem mõtet sõeluti ainult sõnadega, 21. veebruaril s. a. tuli kokku koosolek, kes enda seast valis vastava toimkonna, loodi majaehitamiseks kooperatiivühing, ja praegu, umb. kolme kuu vältel on ühingu liikmete arv juba kasvanud 81-le, 1200-naelalise osakapitaliga. Maja ehitamiseks, milleks krunt juba on muretsetud, aga läheb vaja 5000 naela. See summa siiski loodetavasti on koos juba varsti, misjärele kohe kerkiks Austraalia suurimasse linna Sydney'sse eestlaste oma uus seltsimaja, — võimsa ja püsiva monumendina eestlaste ühisele ettevõtlikkusele ja rahvuslikule ühtekuuluvustundele võõrsil.

L. Norrak.

Sydney Eesti Selts pidas peakoosolekut.

Sydney Eesti Selts „Eesti Kodu Linda“ pidas oma peakoosoleku 17. juulil s. a., mil puhul seltsi ruumidesse oli kokku tulnud 57 seltsiliiget. Koosolekut juhatas hr. L. Viru, protokollis hr. J. Rebane.

Juhatuse aruandega esines esimees L. Norrak, kassaaruande esitas laekur T. Varik, ja haridustoimkonna ning naisteringi tegevusest andsid ülevaate prl-id Kitsapea ja Berg. Mõlemad ringid on tegutsenud innukalt ning toimkondade liikmeil olevat varus ka mitmeid uusi üritusi. Revisjonikomisjoni esimees hr. Jürgens teatas, et seltsi asjaajamise on komisjon leidnud korras olevat. Pikemaid mõttevahetusi tekkis ehitada kavatsetava seltsimaja ja tema ruumide kasutamise ümber. Koosolek möödus rahulikult ja asjalikult.

Eesti „vanapoiste kohviõhtu“ suur menu Sydneys.

23. juulil s. a. Sydney Eesti Seltsi „Eesti Kodu Linda“ ruumides toimus omapärane „vanapoiste kohviõhtu“ enam kui paarisaja osavõtjaga kohalikust eesti kolooniast. Koosviibimisel, mis kestis hommiktundideni, pakuti jooke nagu „Sydney odravesi“, „inglise kadakamahli“, „eesti kasemahl“, „puhas vih-mavesi“, ja söökidest „jääkaru praadi põhjanaba õuntega“, „mehelguseid hapendet lüpsendi paksendiga“, „pruune küünlaid tundrasamblaga“ jms. Ei puudunud ka loosisimised. Puhas sissetulek kohviõhtust oli rekordiline — 55 naela.

Eestlaste meeleolud Belgias pärast Välis-Eesti kongressi.

Esperantokeelne loeng Eesti üle Brüsselis.

Kolmandal Välis-Eesti kongressil vastu võetud resolutsioonid ning need ilusad sõnad ja lubadused kõrgemate riigitegelaste kõnedest, mis meile teatavaks said „Välis-Eesti“ ja kõikide ajalehtede kirjeldustest, mõjusid võimsalt Belgia eestlaskonnale. See kõik on süvendanud huvi meie kodumaa arengu vastu.

Huvitav on siinkohal võrdluseks meelde tuletada lauset 1934. a. ilmunud raamatust „12. märts“: „Iga rahvusliige tundku, et kui ta šiiit läheb, siis kaob ta rahvustunne ja vabadustunne ja ta on tolmu sarnane, mida tuul viib igale poole.“

Kuid nüüd on aeg meile, väliseestlastele, näidanud, et meie ei ole kui tolm kodumaale. Seda tõendavad eespoolmainitud lehtede veergudel ilmunud kõned, kirjeldused ning meie kodumaal viibivate suguvendade ja -õdede südamlikud tervitused väliseestlastele. See vaimustav elamus väliseestlastele kodumaa pinnal — usun — on toonud mitte ainult Belgia, vaid kõigi väliseestlaste südamesse ja hinge võimsa eestlustunde.

*

14. juunil k. a. korraldas Brüsseli Esperanto Selts referaadi Eestist. Referendiks oli härra Lembit Merivoo, kes külastas läbisõidul Brüsselit. Kohapealsete eestlaste osavõtt referaadist oli väheldane, sest Esperanto Seltsi hiilene teatega B. E. R. Selt-sile, mille tõttu selts jõudis kutsed vaid paar päeva enne referaati laiali saata. Härra Merivoo referaati ilustasid valguspildid Eestist ja esperantistide laulukoor esines eesti lauludega. Lauldi esperanto keeles. Lõpuks lauldi veel „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm...“ Õhtu oli väga huvitav ja mõju-rikas.

A. T.

Aluksne eesti seltsielust.

Aluksne eestlased korraldasid möödunud suvel väljasõite, lavastasid lühinäidendeid ja kogu seltskondlik elu omas teatava eluvuse möödunud laulupeo tõttu. Seltsi juhtivate tegelaste õhutusel valmistasid pea kõik lauljad omale rahvariided ja kel oli vähegi võimalik, sõitis laulupeole ja samal ajal ärapeatavale V.-Eesti kongressile.

Muljed laulupeost ja pidustustest viidi kaasa parimad. Nii mõnigi vanem eestlane, sammudes noorte kõrval pikka teed lauluväljale, oli sügavasti liigutatud sellest soojusest ja vaimustusest, millega neid kodumaal vastu võeti.

Peale laulupidu seltsi tegevus väheseks ajaks soikus, sest tuli heinaaeg, mis maal ei jätnud aega enam millegiks muuks.

Et Lätis tulid kõikide seltside põhikirjad ümberregistreerimisele, tuli sama teha ka Aluksne eesti seltsil. Läti siseministerium kinnitas esitatud seltsi põhikirja augustis.

Riia eestlased väljasõidul.

Pärast Eesti üldlaulupidu ühes kuumade suveilmadega algas ka Riia Eesti Haridus-

ja Abiandmisseltsi elus väike puhkeage mida kasutati selleks, et seltsi ruume talviseks hooajaks mugavamalt sisustada. 2. augustil korraldas selts suurema huvireisi kahes autobuses mööda ilusaid Düüna jõe kaldaid, millest võttis osa 60 seltsiliiget. Peale peatusi Salaspilis ja Ogres jõuti lõuna paiku Kegumi, kus tutvuti sealse hiigla elektrijõujaama ehitustöödega. Kegumis kohetasid riialased Eesti sotsiaalministri O. Kask'iga, kes ka oli külastamas Kegumit. Ootamatu kohtamine valmistas kõigile suurt rõõmu. Sealt edasi, sõites läbi Lielvarde ja Üksküla, peatusi läti rahva Kolgatal — Surma saarel, kus maailmasõja ajal ägedaid lahinguid peeti. Öhtul jõuti Baldoni, tuntud kuurorti, ning sealt, pärast pikemat peatust, asuti koduteele — Riiga. Kogu teekonnal ei vaikinud eesti laulud ja koju jõudes oli kõikide soov, et selts ligemas tulevikus jälle mõne niisuguse väljasõidu korraldaks.

*

Pühapäeval, 25. septembril korraldab selts ühise väljasõidu Liivimaa Šveitsi, Siguldasse, Krimuldasse ja Turaidasse.

—tl—

Jaan Tõnissoni 70-daks sünnipäevaks

ilmub koguteos

Jaan Tõnisson töös ja võitluses

Sisaldab üle 550 lk. ja üle 100 pildi, osa värvitrükis ja kriitahvliitel. Peale selle Jaan Tõnissoni sugukonna-tabel, karikatuure jm.

Kunstiline sisekaas graafik E. Viiralt'ilt. Toimetus: Prof. H. Kruus, prof. J. Köpp, J. Roos, prof. P. Tarvel, Fr. Tuglas, A. Tõllassepp ja A. Põld.

Sisaldab artikleid: J. Roos — J. Tõnissoni elukäik. Prof. P. Tarvel — J. Tõnissoni rahvuspoliitiline tegevus. Prof. J. Köpp — J. Tõnissoni kultuurpoliitiline tegevus. Mag. K. Kongo — J. Tõnissoni majanduspoliitiline tegevus. Toimetaja O. Mänd — J. Tõnissoni Eesti riigipoliitiline tegevus. Prof. H. Kruus — J. Tõnisson ligi- ja kaugvaates.

Huvitavaid väljavõtteid J. Tõnissoni päevikust.

Peale selle 80 memuaarilist kirjutist silmapaistvalt riigi- ja kultuuritegelasilt ning huvitavaid kirjutisi oma kokkupuudetest Jaan Tõnissoniga 12 välismaa riigitegelaselt ning teadlaselt.

Teos ilmub käesoleva aasta detsembris.

Ettetellimistingimused: **1. oktoobrini** s. a. brošeeritult — kr. **4.75**, kalin-gurkõites — kr. 7.75, poolnakkõites — kr. 8.75; 1. okt.—1. det. s. a. vastavalt kr. 6.—, kr. 9.—, kr. 10.—; alates 1. detsembrist s. a. vastavalt kr. 8.— kr. 11.—, kr. 12.—.

Eriväljaanne, nummerdatud, J. Tõnissoni autogrammiga varustatud ja luksuslikult köidetud, mida omandada saab ainult ettetellimisel, maksab 50 krooni.

Tellida saab Välis-Eesti Uhingult või otse koguteose talitusest Ulikooli 15—3, Tartus, telef. 13—49, avatud kella 10—2-ni ja 4—6-ni.

Mitmesugust.

Kodumaale saabunud Brasiilia eestlaste päevamured.

Peeti omavahelist koosolekut.

2. sept. oli Välis-Eesti Ühingu ruumides Brasiiliast tulnud eestlaste nõupidamine töösaamise võimaluste arutamiseks. Kokku oli tulnud 30 inimese ümber. Nõupidamisest võtsid osa ka juhatuse liikmed V. Kargaja ja Ed. Riisman, korraldava toimkonna esimees J. Preast ja büroo sekretär B. Tiido. Näib, et rõhuv enamus kodumaale saabunud eestlastest on juba teenistuse küsimuse suutnud omal käel lahendada. Nõupidamisel ainult 12 Brasiilia eestlase poolt kurdeti töövõimaluste puudumise üle. Neist olid mitmed maalrid, mõned lukusepad, üks mudelitsler ja üks parketitööline. Kuna kõik omavad häid ameteid, ei ole kahtlust, et nad omale kõik piisivama teenistuse leiavad, niipea kui nad suudavad muutunud oludega kohaneda. Mõned olid teinud katset ka põlevkivitööstusse astuda, kuid olid kuulda saanud, et põlevkivitöölisi ei vajatavat.

Välis-Eesti Ühingu asus töösoovijate registreerimisele, et omalt poolt neile töösaamisvõimaluste hankimiseks kaasa aidata, mis hiljem ka pea täies ulatuses õnnestus.

Mõnede nõupidamisest osavõtjate poolt heideti ette, nagu oleks neid valelootustega kodumaale meelitatud. Teiste sõnavõtjate seletustest aga selgus, et Kojusõitjate endi seas olid tekkimud kuulujutud, millel mingisugust tõepõhja all ei olnud. Nii olevat näiteks räägitud, nagu antaks Välis-Eesti Ühingu poolt igale kodumaale tulevale Brasiilia eestlasele 30 kr. toetust. Välis-Eesti Ühingu kuulis niisugusest lubadusest koosolekul alles esimest korda! Ühingu esindajate poolt selgitati, et Ühingu ei ole kunagi huvitatud olnud Brasiilia eestlaste kodumaale meelitamisest, vaid on püüdnud ainult võimalusi luua nende eestlaste kodumaale toomiseks, kes selleks ise juba ammugi soovi olid avaldanud, kuid kelle varanduslik seisukord oli niivõrra kehv, et nad ise oma sõidukulusid ei suutnud katta.

Lõppeks avaldati kokkutulijate poolt palju tänu Välis-Eesti Ühingu tema tegevuse eest Brasiilia eestlaste kodumaale toomise algatamises.

Paari Brasiilia eestlase poolt, kellel suured perekonnad, kurdeti ka korteriolude üle. Kortereid olevat raske saada — nõutavat mitme kuu üüri ette ja seatavat teisi raskeid tingimusi. Ühingu suutis ka

selles asjas Majaomanikkude Seltsi kaasabil lühikese aja jooksul korteri soovijaid rahuldada.

Üldiselt näisid Brasiilia eestlased olevat optimistlikus meeleolus ja rahul oma kodumaale tagasipöördumisega — on nad ju kõigis tuledes karastatud inimesed ja raskusi võita oma kodumaal on ikkagi kergem kui võõrsil.

Eesti ei võta osa New Yorgi maailmanäitusest.

Majandusministeeriumi lõplik otsus.

Eesti osavõtu suhtes New Yorgi maailmanäitusest on nüüd Eesti majandusministeerium asunud lõplikult eitavale seisukohale, vastates New Yorgi eestlaste poolt esitatud märgukirjale järgnevalt:

„Täielikult hinnates Ameerika eestlaste senist tööd ja aru saades põhjustest, mis vajaksid Eesti osavõttu New Yorgi 1939. a. maailmanäitusest, peab jõudma süiski seisukohale, et esineda võiks vaid sel juhul, kui on tagatud soliidse ja väärrika esinemise võimalus. Esinemine väiksemas ulatuses, nagu näiteks ainult turismi ja kodukäsitöö alal, oleks riskantne, ning võiks tekitada arvamust, nagu polekski Eestil muud välja panna, tuues seega soovitud efekti asemel kaasa halva reklaami. Väärikas esinemine nõuaks aga seniste kogemuste põhjal summa, mis ületaks tunduvalt Teie kirjas esitatud kalkulasiooni, ning võimaldaks osavõttu vähemalt kümnest sellisest rahvusvahelisest erinäitusest, nagu tänavune Berliini käsitöönäitus. Sealjuures tuleks ka veel arvestada asjaolu, et pidev alaline turismipropaganda võiks olla tulukam ajutisest vaid näituse ajal toimuvast reklaamist.

Lõpuks tuleb tähendada, et ettevalmistuste tegemiseks järelejäädud aeg (6—7 kuud) on liiga lühike sellise suure ürituse teostamiseks ning et Eesti tööstusringkonnades on osavõtt tähendatud näitusest kahel põhjusel ebapopulaarne: 1) ühed töötused, kellel Ameerikas turgu pole, ei looda seda ka leida, 2) teised aga, kellel turg on, või seda loodavad, ei suudaks ikkagi Ameerikast tulevaid tellimisi nende suuruse tõttu täita, demonstreerides seega näitusele üksnes oma väiksust.

Kõike eeltoodut kokku võttes ning Teie headest soovidest aru saades ja Teie pingutusi kõrgelt hinnates peab jõudma süiski otsusele, et Vabariigi Valitsuse otsust New Yorgi 1939. a. maailmanäitusest osavõtu asjus kahjuks kõige paremal tahtmisel muuta pole võimalik.“

Välis-Eesti Ühingu teated.

1. septembril korraldas Välis-Eesti Ühing väliseestlastele väljasõidu Aegviidusse. Peatuti Aegviidu uues turistidekodus, mis asetseb ilusa järve kaldal. Väljasõidust osavõtjad, peamiselt P.-Ameerika eestlased, olid vaimustatud Aegviidu looduslikust ilust ning lubasid hiljem veel kord pikemalt Aegviidus peatuda. Päev möödus lõbusalt supeldes ja jalutades iimbruskonna metsades, kuni õhtul asuti rongile, et Tallinna tagasi sõita.

*

Välis-Eesti Ühingu sügishooaja algusega ootab suur tegevus, kuna tahetakse kiiremas korras asuda kongressi resolutsioonide teostamisele.

Ka algasid ühingu juba eeloleva 4. ülemaailmse Välis-Eesti päeva korraldamise eeltööd. Lähemal ajal saadetakse kõigile Välis-Eesti organisatsioonidele vastavad üleskutsed ning juhtnöörid Välis-Eesti päeva pühitsemiseks.

Koguteose „Välis-Eesti tegelased“ toimetamise tööd, mis kongressi tõttu seisma jäi, jätkatakse ning koguteos ilmub triikist loodetavasti oktoobrikuus. Talve jooksul annab ühing välja ka albumi „Organiseeritud Välis-Eesti“ II, mis sisaldab 3. ülemaailmse Välis-Eesti kongressi materjale ning ülevaateid Välis-Eesti organisatsioonide tegevusest.

Viiimaste kuude jooksul võeti vastu Välis-Eesti Ühingu liikmeiks:

E l e v a n t, Oskar, kindlustustegelane, Tallinn.

G r ü n b e r g - T r o t t o, Anna, lauljanna, Milano, Itaalia.

K ö i v, Elmar, automehaanik, Nõmme.
M a s i k, Alfred, ehitustehnik, New York.

M ä e s e p p, Konstantin, elektrotehnik, Suva, Fidži.

P a l l i k, Herbert, masinist, Vancouver, Kanada.

P i l l m a n, August, dekoraaator, Quincy, USA.

S c h ö n b o r n, Eduard, vorstimeister, Turku, Soome.

W a r d, August, masinist, San Francisco, USA.

Saabunud ja lahkunud väliseestlasi.

Augusti algul jõudis kodumaale ligi 10 aastat Argentinas keemikuna töötanud Emil Oja oma perekonnaga. Hiinast saabus eesti misjonär M. Meedar oma abikaasaga, kes kavatses pidevalt kodumaale elama asuda.

Peale 7-aastast merel-olekut saabus augusti keskel kodumaale meremees H. Aalbau, kes viimased aastad sõitis laeval Hispaania vahet.

Nõukogude Venest saabus kodumaale Valentina Raid oma kahe lapsega. Pr. Raid'i abikaasa, kes elukutselt on insener, tuli Eestisse juba möödunud aastal.

Rootsi-Ameerika liiniga lahkusid 29. augustil Tallinnast ning siirdusid tagasi P.-Ameerikasse prd. Ernestine Espenbaum, Salme Vink, Elisabeth Smith, Emalie Rosenlill, Anna Kongs, Julia Treiman oma pojaga, Alice Trei oma tütre ja pojaga, Karl Embeck, prd. Alma Veskimäe ja Ella Toompuu. 10. septembril sõitsid New Yorki Ühingu liikmed Oskar Pöld ja Theodor Siim ning pr. Eva Nakurt.

Sama laevaliiniga saabusid 29. augustil P.-Ameerikast August ja Anette Nippak.

Cunard White Star Line'iga sõitsid augustis Kanada kaudu New Yorki pr. Anette Reisman ja Helene Tamberg. Septembris sõitsid P.-Ameerikasse pr. Elisabeth Savrenko, Ludmilla Vatasarov ja Arnold Veingarten.

Sama laevaliiniga saabusid 29. augustil P.-Ameerikast kodumaale Peeter ja Alma Gurs.

Gdynia-Ameerika liiniga sõitis 2. septembril New Yorki tagasi Ühingu liige ja kongressi tegelane Ehrenfried Weski.

Peale suvepuhkuse veetmist kodumaal siirdus Ühingu liige Aleksander Alve 23. augustil tagasi Austraaliasse.

Norddeutscher Lloyd Bremen'iga sõitis 23. augustil P.-Ameerikasse tagasi dr. Vassili Leps. Sama laevaliiniga sõitsid veel septembri algul P.-Ameerikasse prd. Martha Laur ja Martha Langin.

1. septembril lahkus Tallinnast Välis-Eesti Ühingu usaldusesindaja Marokos dr. R. Peets abikaasaga.

Septembri keskel külastas Tartu ja Narva linnu Aluksne Eesti Haridusseltsi 15-liikmeline ekskursioon, seltsi juhatusliikme Alfred Kass'i juhatusel. Samal ajal viibis Tallinnas Aluksne eesti tegelane pr. Irmgard Tiro, et kohapeal läbirääkimisi pidada läti eestlaste organiseerimise küsimustes.

Surma läbi lahkunud väliseestlasi.

20. juulil suri Riias Kaunase Eesti Seltsi esimees ning Välis-Eesti Ühingu usaldusesindaja Johan Holsmann.

J. Holsmann tegutses kauemat aega Leedu pealinna Kaunases aktsiaseltsi direktorina. Peale selle võttis ta aktiivselt osa Kaunase Eesti Seltsi tegevusest, olles kauemat aega selle seltsi esimeheks. Ta oli ka nõuandjaks eesti sportlasile, kui need Leedus võistlemas käisid. Peagu

igal suvel viibis kadunu oma kodulinnas Pärnus, võttes möödunud aastal osa ka kolme Balti sõprusühingu kongressist Tallinnas.

Joh. Holmann maeti Pärnus rohkete auavaldustega, kuna ta oli ka vabadusriiskavaler. Peale sugulaste-sõprade jäid teda leinama Välis-Eesti Ühing ja ajakiri „Välis-Eesti“ toimetus, kelle kaastööline J. Holmann oli kauemat aega.

*

14. juunil suri ootamatult Geelongis, Victoria osariigis, Austraalias, Välis-Eesti Ühingu liige ins. Georg Ustav (Uibopuu). Kadunu, kes aastate eest rändas tervislikel põhjustel Austraaliasse, oli seal tõusnud õige kõrgele kohale. Algul ta töötas juhtiva jõuna General Motors Corporation'i Woodville'i tehases ning hiljem, kuni surmani, Geelongis Ford Motor Co. Austraalia peatehases. G. Ustav leinatas muuseumis terasest autokerede pressimise viisi väga väheste liitmistega, mis temale õige suure kuulsuse tõi. Hiljem G. Ustav abiellus eestlannaga, kes nüüd pärast oma mehe surma kodumaale tagasi tuleb, tuues kaasa oma kadunud mehe tuha.

G. Ustav'it mälestab leinas Välis-Eesti Ühing.

*

Augusti lõpul suri ükitselt New Yorgis Eesti teadusmees ins. dr. Karl Vöhrmann. Dr. Vöhrmann töötas ligi 20 aastat Ameerikas ühe kontserni juures. Ta teaduslikud saavutused olid silmapaistvad, kuna ta oli mitmete leiutiste autoriks. Hiljuti ta nimetati Tallinna tehnikaiikooli meh. tehnoloogia professoriks ning alles suve lõpul ta sõitis tagasi Ameerikasse, et likvideerida oma kinnisvara.

*

7. septembril suri New Yorgis ootamatult Adolf Margevitsch, keda leinama jäid ta abikaasa kodumaal oma tütre ja kadunu isa, vennad ning õed. A. Margevitschi põrm põletati New Yorgis ja tuhk saadetakse kodumaale.

*

Hispaania valitsusvägedes langes üliõpil. Boris Konstantjuk, pärit Tallinnast. Ta õppis Tartu ülikoolis ja kuulus akadeemiliselt EÜS „Ühendusse“.

Kodumaale saabunud Brasiilia eestlaste tänukiri.

Kodumaale saabunud Brasiilia eestlased saatsid tänukirja Vabariigi Valitsusele, avaldades headmeelt nende tagasitoomise üle. Oma tänukirjas Brasiilia eestlased rõhutavad Vabariigi Valitsuse tänuväärset sammu, mis kahtlemata omab suure täht-

suse meie rahvaterviku kujunemisele. Tänukirjale kirjutasiid Brasiilia eestlaste nimel alla end. Sao Paulo Eesti Abiandmise ja Hariduseltsi „Uus Kodu“ juhatusliige Edgar Tamberg ja Mihkel Liaks ning Aleksander Klement.

Jõulupakid tollivabaks.

3. ülemaailmse Välis-Eesti kongressi resolutsiooni põhjal esitas Välis-Eesti Ühing avalduse majandusministeeriumile väliseestlaste poolt kodumaale saadetavate jõulukingituste vabastamiseks tollimaksust ka selle aasta jõuluks, mis asjas loodetakse otsust õige peatselt.

Möödunud aastal oli majandusministeeriumi poolt esmakordselt katsena ühekordselt maksma pandud määrus jõulupakkide vabastamiseks tollimaksust, kuid et see määrus tehti just enne jõulusid, siis kaugemal asuvad väliseestlased ei saanud kasutada määruses ettenähtud soodustusi.

Kirjanduslikke uudiseid.

Eesti Kirjanduse Seltsi väljaandel on augustikuul ilmunud:

L. Anvelt: ARISTOTELES. Vana-aja universaalsemaid teadlasi. Suurmeeste Ehilood 43. 144 lk. 5 illustr. Hind 1 kr. 65 s., köites 2 kr.

E. Muuk: ESTI KOOLISÕNARAA-MAT. 256 lk. Hind 1 kr. 50 s., kooliköites 1 kr. 85 s., poolrühdeköites 2 kr.

J. Konks: ESTI AJALUGU I. Ajaloo õpperaamat. Progümnaasiumi I klassile. 144 lk. 41 illustr. Hind 1 kr. 40 s., köites 1 kr. 75 s.

E. MUUK — K. Mikhla: ESTI KESK-KOOLI-GRAMMATIKA III. Ühes harjutustikuga. 4. täiendatud trükk. Vormiõpetus. Progümnaasiumi III klassile ja reaalinstitutikooli I klassile. 160 lk. Hind 1 kr. 50 s., köites 1 kr. 85 s.

J. Konks: VANA- JA KESKAEG. Ajaloo õpperaamat. Progümnaasiumi III ja reaalkooli I klassile. 52 illustr. 168 lk. Hind 1 kr. 65 s., köites 2 kr.

J. Konks: UUS- JA UUSIM AEG. Ajaloo õpperaamat. Progümnaasiumi IV ja reaalkooli II klassile. 48 illustr. 176 lk. Hind 1 kr. 65 s., köites 2 kr.

Annetusi Välis-Eesti muuseumile.

Välis-Eesti muuseumile kinkis pr. Elise Jussi suure meriteokarbi Lääne-India saarestikust. Teatavasti saabus pr. Jussi oma kahe pojaga P.-Ameerika eestlaste ekskursiooniga laulupeoks kodumaale.

Lõuna-Aafrikas elutsev ühingu liige, end. Abessiinia eestlane Georg Leies saatis Aafrika-reisul viibinud hr. Aug. Brandmann'i kaudu muuseumile kollektiooni end. Abessiinia rahasid. Rahade hulgas on Menelik II peakujuga hõbetaalrid ja Haile Selassie ajal välja antud nikkelveeringud.

Kursisedel.

15. septembril 1938.

	Ost.	Müük.
	Ekr. 18.11	Ekr. 18.35
1 Ingl. naelsterl.	3.77	3.84
1 U. S. A. dollar	10.11	10.31
100 Prantsuse fr.	150.75	152.95
100 Saksa rügem.	7.98	8.10
100 Soome marka	71.40	72.50
100 Läti latti	63.55	64.55
100 Belgia belgat	19.80	20.15
100 Itaalia liiri	13.60	—
1 Austraalia naelst.	—	—
1 Nõuk. Vene rubla	—	—

Lugejate kirjakast.

KUIDAS KUJUNDADA „VÄLIS-EESTI ABIRAHAFONDI“ ELUJÕULISEKS.

3. ülemaailmne Välis-Eesti kongress on oma töödes peatunud mitmelgi väga tähtsal ja suurel küsimusel, millised peaksid leidma kõikide väliseestlaste tõsist ja iga-

külgset tähelepanu. Kongressil vastuvõetud resolutsioonid sisaldavad eneses kokkuvõtlikult kõiki neid juhtmõtteid, mis väliseestlaste pere peaks tõsiselt ja asjalikult veel kord oma kohalikkudes organisatsioonides vaatlusele võtma. Mitte selleks, et siit ainustki punkti maha jätta või poolikult täita, vaid tõsiselt, et leida abinõusid ja teid kõikides nendes resolutsioonides ja sooviavaldustes antud mõtete paremaks ja edukamaks ellu rakendamiseks.

Eriüht tähelepanu peaks leidma kongressi resolutsioonidest punkt kolmas, milles rõhutab, et tuleb kõigiti toetada „Välis-Eesti abiraha“ fondi asutamist, et: a) abistada võõrsil raskustesse sattunud eestlaste tagasitoomist kodumaale; b) muretseda neile kodumaal töövõimalusi; c) asutada väliseestlaste koole ja kogudusi ja abistada neid; d) saata väliseestlastele õpetajaid; e) võimaldada Välis-Eesti noortele õppimist kodumaal; f) täiendada Välis-Eesti organisatsioonide raamatukogusid ja h) teostada muud seesuguseid üldtähtsusega ülesandeid.

See esialgne „Välis-Eesti abiraha“ fondi põhikirj on seadnud abirahale kõigekülgsed ja laialdased ülesanded, mis haaravad meie mõistete kohaselt tervelt kahe ministeeriumi kompetentsi — nimelt sotsiaalse ja haridusministeeriumi oma, kui osali-

Surma läbi lahkunud liikmeid:

Johann Holsmann'i

ja

George H. Ustav'i

mälestab leinas

Välis-Eesti Ühing

setlki võrdleksime neid ülesandeid praeguste Kodu-Eesti oludega. Sellepärast osutub vajalikuks kõikide organisatsioonide ja üksikisikute moraalne ja aineiline toetus, et see abiraha ka tõesti suudaks midagi korda saata laialdase väliseestlaste pere juures. Ja kõik need resolutsioonis loetletud suured ja laialdased ülesanded on aina kulu nõudvad. Oleneb igast tegelasest, millisel määral suudame üht ehk teist küsimust lahendada, just selles mõttes, kuivõrd kandev alus suudetakse luua sellele abirahale.

Ühe „Välis-Eesti abiraha“ fondi ülesandena on märgitud, et tuleb võimaldada Välis-Eesti noortele õppimist kodumaal. Pikemalt ja laiemalt on sama punkti käsitletud veel pr. H. Mäelo ja A. Auliku ühises resolutsioonis (vt. „Välis-Eesti“ nr. 7—1938 lhk. 225), mis õieti kannab selgitavat ilmet ja annab juurde tugevama allakriipsutuse sellele küsimusele.

Kui tahame vähegi asjalikult ja otstarbekohaselt lahendada väliseestlaste lastele hariduse andmist Kodu-Eestis, siis nõuab see vastuvaidlematult kulusid igaaastaselt vähemalt 30—50.000 krooni ja sellise summa hankimiseks puudub minu arvates „Välis-Eesti abiraha“ fondil vähemalt esialgu võimalus, kui ei aita kaasa riik oma abistava käega seni, kuni väliseestlased ise suudaksid koguda ja luua fondile vajalised reservid.

Eespool nimetatud kulusumma on mõeldud sel juhul, kui õpilaste toitlustamis- ja reisikulud suudaksid kanda nende vanemad ja kui organiseerida ning ülal pidada tuleks väliseestlaste lastele vähemalt 2 algkooli ja üks keskkool. Neis kuldudes võib olla muidugi kõikumisi vastavalt olukorrale ja tegelekkudele tarvidustele, kuid kui võtame aluseks praeguses olukorras kolme eespoolnimetatud kooli ülalpidamise, siis nende kulud kõiguvad kindlasti nimetatud summade piires.

Noorte õppimisel emakeelses koolis kodumaa õhkkonnas ja olustikus on õppetööl palju suurem mõju ja kestvam tulemus, kui ükskõik millises välismaa koolis käimisel.

Meil on pikemat aega kaalumisel olnud New Yorgi maailmanäitusel esinemine,

mis mõningate kalkulatatsioonide kohaselt nõuab kulusid 80—90.000 dollarit ja vastukalkulatatsioonide kohaselt mitte üle 46.000 dollari. Oletame, et tõesti need kuld ei ulatu üle 46.000 dollari. Kuid maailmanäitus on ainult lühiajaline paraad, mis meie esinemisvõimaluste juures vaevalt annab kestvaid tulemusi ja mille mõjus kahilevad väga paljud. Kas ei oleks otstarbekohasem ja kasulikum kõigile meie väliseestlastele ja meile enestelegi, kui tõesti jätaksime sellel näitusel esinemata*) ning kulutaksime selle summa ainult 46.000 dollari piires väliseestlaste lastele kodumaal hariduse andmiseks. Selle summa laekumine „Välis-Eesti abiraha“ fondi suudaks palju parandada väljavaheteid ja võimalusi fondi tõhusaks tegutsemiseks. Selle summaga hariduse saanud noored oleksid alalisteks sidemete pidajateks kodumaaga ja võõrsil võivad nad Eesti heaks tegutseda väga edukalt. See summa võiks mitusada noort tuua üsna ligidasse kontakti Kodu-Eestiga ning mõjuda sel teel kulutatuna palju tõhusamalt kui näitusel esinemine.

Meie suguvennad ja -õed, kes seni ühendriikides asudes üsna kõvasti on püsinud seisukohal, et Eestilgi tuleks tulla sinna suurele maailmanäitusele, oleksid ehk sel puhul täiesti rahuldatud, kui nad saavad teada, et meie näitusel esinemiseks määratud summa oleme otsustanud tarvitada niivõrra õilsaks ülesandeks, nagu nende lastele kodumaal emakeelse hariduse andmine.

„Välis-Eesti abiraha“ fondi ülesannete ulatus — nagu tähendatud — on väga lai. Neid suudame lahendada ainult ühisel jõul ja tahtel ja sellepärast tuleb igal eestlasel püüda jõudu mööda kaasa aidata, et see fond suudaks tõesti tihedamaks ja edukamaks muuta koostöö Kodu- ja Välis-Eesti vahel. Väliseestlaste eneste pere peaks igakülgsest püüdnud fondi summade kasvamiseks kaasa aidata. Selleks sobivad niihästi annetused kui ka muud toetamise võimalused. Eriti õilis ja nimejäädvustav oleks, kui mõni sugulasteta ja otsekoheste järeletulijateta kodanik määrab testamendi korras oma järelejääva vara fondi heaks.

Valga.

Joh. Kõivumägi.

*) Vabariigi Valitsuse poolt on esinemine juba eitavalt otsustatud (Toim.).

Vastutav toimetaja: Ernst Jürgens, tegevtoimetaja: Eduard Riisman; talitusjuht: B. Tiido.

Ajakiri „Välis-Eesti“ ilmub Tallinnas iga kuu kord.

Tellimishind: välismail \$ 1.— (Ekr. 3.70 või vastav summa kursisedeli järgi muus rahas) aastas; Eestis, Lätis, Soomes ja Leedus Ekr. 2.50 aastas.

Väljaandja: Välis-Eesti Ühing, V.-Posti 8, ehk postkast 100, Tallinn. Telef. 449-43. Tallinnas, 17. septembril 1938.

O.-ü. „Vaba Maa“ trükk, Tallinnas 1938.

Hotell

PALACE

Vabadusväljak 3

Kodukeskjaam 477-70

Uusim ja moodsaim hotell Tallinnas

Mugav restoran

ESTONIA

VALGE SAAL

Igal õhtul

KABAREE-EESKAVA

kodu- ja välismaa artistide osavõtul. Tantsuks mängib

JOH. PORI oma orkestriga

PUNANE SAAL

ja

VEINIBAAR

Võrratu meeleolu hommikuni loob

TRIO CAPRICCIO

TEATER-RESTORAN

Alumisel korral uues saalis mängib igal õhtul kl. 1/29-st

NAISORKESTER

KÜLMAD SUUPISTED

«Frigidaire» külmutusletilt

SOE BAAR

kogu päev

LÕUNAD kl. 1-5

Pühapäeviti LÕUNAKONTSERT

«Rahvaleht»

toob kõige enam teateid väliseestlastest

ja on muutunud selletõttu kodumaalt eemalviivate eestlaste lemmikleheks. Oma elava, värse ja huvitava sisu ning pildirohkuse tõttu on «Rahvaleht» leidnud kõikjal palju sõpru. Tema veergudele ei pääse ükski rida, mis lugejale midagi ei ütleks. Ka kodumaa sündmustest ja välismaa uudistest saate tema kaudu täieliku ülevaate, sest

«RAHVALEHT» ilmub nüüd iga päev!

Tellige „Rahvalehte“ ühenduse pidamiseks kodumaaga!

«RAHVALEHT» maksab tellides välismaale kr. 4.— kuus.

Tallinn, Estonia, Pikk 54—58.

Koguteos

„Välis-Eesti tegelased“

ilmub k. a. oktoobri lõpul.

**Eeltellimisi võetakse vastu kuni
15. okt. 1938.**

Eeltellimishinnad: kodumaal, Lätis, Leedus ja Soomes Kr. 2.50, mujal välismaal — \$ 1.—.

Teose ilmumisel vastavalt Kr. 5.— ja \$ 2.—.

OSCAR STUDE

TALLINNAS

Ekspeditsiooni äri.

Inkasso — Kinnitamine —
Laevaagendid.

Oma puksiirid ja laod
raudteeühendusega.
Oma autopark.

Koninklijke Nederlandsche
Stoomboot Maatschappij,
Amsterdam, esindaja.

Osakonnad:

Pärnus, Pühavaimu 8,
Tartus, Ülikooli 44,
Valgas, Maleva 2,
Viljandis, Lossi 8.

Telegr. aadress igas kohas
„Studeos“

Kindlustusaktsiaselts

EESTI UNION

Juhatus:

Eesti Laenupanga majas, Tallinn, Suur Karja 18. Telefon 445-10

Tartu osakond:

Tartu Majaomanikkude pangas, Tartu, Suurturg 7. Tel.15-62

Kõik kindlustusalad. – Kiire ja õiglane kahjude likvideerimine.
Tihe koostöö Eesti Majaomanikkude Seltsiga ja Tartu Majaomanikkude Seltsiga.

*Puhketundidel
on
parim seltsiline*

„UUS EESTI“

Vähese rahaga saate tellida
omale parima seltsilise.

„UUS EESTI“

maksab tellides välismaale Kr. 4.– kuus.

JAAK PUHK & POJAD ^A/_S

TALLINN, PÕHJA PUIESTEE 21, TELEFON 416-40
OSAKOND ESTONIA PUIESTEE 15, TELEF. 427-55

SUURVESKI
KAERAHELVETETÖÖSTUS
MAKARONIVABRIK
KUIVIKLEIVATÖÖSTUS
IMPORTKAUBAD

Kas Teie olete pannud tähele.

et

EESTI KIVIÕLI A.-Ü.
kõrgeväärtusliku bensiini

„Estolin“ kvaliteet

on viimasel ajal veelgi tunduvalt paranenud?

Seepärast nõudke ainult

kodumaa bensiini „ESTOLIN“.